Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE
(bakalářská)

2012 Vendula VAŠÍČKOVÁ

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra slavistiky

SLOVNÍ ZÁSOBA V POLSKÝCH ČASOPISECH PRO ŽENY

(ANALÝZA ČASOPISU PANI Z LET 2009, 2011, 2012)

Bakalářská práce

Autor: **Vendula Vašíčková**, Tělesná výchova a sport
tělesná výchova – polská filologie
Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Ivana Dobrotová, Ph.D.**
Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně pod vedením Doc. PhDr. Ivany Dobrotové, Ph.D., uvedla všechny použité literární a odborné zdroje a dodržovala zásady vědecké etiky.

V Olomouci dne 26. června 2012 .....

Děkuji Doc. PhDr. Ivaně Dobrotové, Ph.D. za pomoc a cenné rady, které mi poskytla při zpracování diplomové práce. Za morální podporu patří můj vřelý dík také Bc. Eriku Jasenskému.

Obsah

1 Úvod 5
2 Globalizace, internacionalizace, amerikanizace a jejich vliv na polský jazyk 6
3 Neologizmy cizího původu v současném polském lexiku 9
3.1 Výpůjčky 9
3.1.1 Klasifikace výpůjček dle stupně adaptace 10
3.1.1.1 Citátová slova 10
3.1.1.2 Částečné adaptované výpůjčky 11
3.1.1.3 Zcela adaptované výpůjčky 11
3.2 Internacionalizmy 11
3.3 Deriváty 13
3.3.1 Jednoduché deriváty 14
3.3.1.1 Prefixální formace 14
3.3.1.2 Sufixální formace 14
3.4 Kompozita 15
3.4.1 Hybridní složeniny 16
4 Ženské názvy v polském jazyce 18
4.1 Tvoření ženských názvů 18
4.2 Vývoj ženských názvů a jejich pozice v jazyce 20
4.3 Příčiny omezení derivace ženských názvů 21
4.3.1 Vnější činitelé 22
4.3.2 Vnitřní činitelé 22
4.3.2.1 Fonetické restrikce 23
4.3.2.2 Sémantické restrikce 24
4.3.2.3 Stylistické restrikce 25
4.4 Ženské formy z hlediska sexismu a problematiky genderu 26
4.5 Nové tendence v přechylování ženských forem 27
5 Charakteristika časopisů pro ženy 29
5.1 Současné polské vysokonákladové časopisy pro ženy 29
5.2 Periodika pro ženy jako zdroj informací o jazyku 30
5.3 Magazín PANI 31
6 Analýza slovní zásoby v časopise PANI 32

6.1 Analýza ženských názvů 33
6.2 Anylýza výpůjček a derivátů 38
6.2.1 Výpůjčky 38
6.2.1.1 Citátová slova 39
6.2.1.2 Částečně adaptovaná slova 39
6.2.1.3 Zcela adaptovaná slova 40
6.2.2 Deriváty a kompozita 41
6.2.2.1 Jednoduché deriváty 41
6.2.2.2 Kompozita 44
6.3 Vyhodnocení analýzy 48
7 Závěr 50
8 Resume 51
9 Bibliografie 52
Anotace 54
Annotation 55

1 Úvod

Polský jazyk prošel za poslední dvě desetiletí zásadními změnami. Nejvýraznější reformou však prošla vrstva slovní zásoby. Během četby současných polských časopisů, nejen těch pro ženy, narážíme na obrovské množství výrazů cizího původu a od nich odvozených derivátů. Tisk totiž reflektuje probíhající změny uvnitř jazyka nejrychleji a nejvěrohodněji. Z tohoto důvodu byl pro práci, jež má za úkol popsat aktuální slovní zásobu a s ní spojené nové tendence v jazyce, vybrán právě časopis PANI.

V odborné literatuře se o současných vývojových tendencích polského jazyka hovoří poměrně často. Mnoho autorů věnuje ve svých odborných článcích i monografiích svou pozornost zejména přejímání anglicizmů a tvorbě nových derivátů, např. Mańczak–Wohlfeld, Waszakowa, Markowski aj. Často se v těchto textech také setkáváme s pojmy jazyková globalizace či internacionalizace. Na jazykové úrovni se tyto jevy projevují zejména obrovským přílivem cizích slov a elementů mezinárodního charakteru (většinou řecko–latinského původu), jež jsou společné pro mnohé evropské (zejména slovanské) jazyky. Zdá se však, že internacionalizace má mnohem dalekosáhlejší důsledky. Zcela jistě do velké míry ovlivňuje slovotvorný systém současné polštiny. S příchodem nových cizích elementů a jejich zakořeněním v jazyce se totiž objevují zcela nová slovotvorná schémata. Spojení všech vyjmenovaných činitelů může v důsledku dokonce měnit typologicky flexivní charakter polštiny. V teoretické části této studie bude pozornost věnována také vnějším vlivům, které tyto výrazné změny zapříčinily.

Dalším diskutovaným tématem a jedním z klíčových předmětů této práce jsou problematické odvozeniny ženských názvů. V publicistických textech se v současnosti čím dál častěji začínají objevovat syntetické formy feminin, což mimo jiné vnímáme jako pokus o vyrovnání genderové asymetrie v jazyce. Většina přechýlených názvů, na které můžeme během četby v časopisech narazit je derivována od cizího slovotvorného základu. Vyskytují se však i formy odvozené od slov původem polských, jež budou společně s dalšími výrazy jedním z předmětů analýzy vybrané slovní zásoby z časopisu PANI.

2 Globalizace, internacionalizace, amerikanizace a jejich vliv na polský jazyk

Jazyk a mimojazyková skutečnost jsou navzájem velice úzce provázány. Proměny uvnitř jeho systému bývají často iniciovány prostřednictvím podnětů přicházejících z vnějšího prostředí. Konec 20. století a obzvláště pak rok 1989 byl pro země bývalého sovětského bloku, a tedy i Polsko, přelomovým historickým mezníkem. Se změnou režimu přišly v dalších letech mnohé politické, ekonomické i společenské změny, zrušila se cenzura a navazovaly se nové vztahy se zahraničím. Polsko toužilo po vstupu do Evropské Unie, do níž nakonec i vstoupilo, rozvíjela se také média, zejména pak Internet (Waszakowa 2009: 90). Všechny tyto skutečnosti se tedy musely zákonitě odrazit také v jazyce.

V dnešní době ve světě jednoznačně dominuje anglický jazyk, jenž plní roli tzv. *lingua franca* (jazyk sdílený mezi mluvčími, jejichž mateřské jazyky jsou odlišné[1]). Po roce 1989, kdy se bývalým komunistickým státům otevřely dveře k západu, došlo v mnoha slovanských jazycích k dynamickému nárůstu slovní zásoby, kterou tvořily zejména vypůjčené výrazy anglosaského původu, tato slova doslova zaplavila evropský kontinent. Od té doby vliv angličtiny ještě zesílil. Většinu nejnovějších výpůjček ve slovanských jazycích tvoří právě anglicizmy (amerikanizmy). Drtivou část těchto výrazů tvoří tzv. internacionalizmy, tj. výrazy většinou řecko – latinského původu (např. *telefon, internauta*), jež mají mezinárodní charakter a jsou společné zejména pro jazyky evropského kontinentu.

Současné slovní zásobě, problematice přejímání anglicizmů a internacionalizaci slovní zásoby a jejich vlivu na slovotvorný proces v polštině se věnuje ve svých studiích celá řada autorů, mj. prof. Krystyna Waszakowa, jež vydala monografii s názvem *Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny* (2005), dále pak Przybylska (2002), Sękowska (2007), Zdunkiewicz – Jedynak (2008) atd. Obecně se v pracích na téma současného stavu polského jazyka poměrně často hovoří o dynamickém rozvoji lexika zejména prostřednictvím výpůjček hotových jednotek anglického (přesněji: amerického) původu a také kalkování cizích struktur, tvoření slovotvorných a sémantických derivátů, nových frazeologizmů atp. (Waszakowa 2005:

[1] Definice volně přeložená ze slovníku Oxford Advanced Learner´s Dictionary, 7th edition.

10-11).[2] Příčinami tak intenzivní expanze anglicizmů či internacionalizmů mohou být podle autorky (2005: 11) mimo jiné: fascinace západem, obzvláště pak Spojenými státy, oslabení patriotismu současných Poláků, zejména mladé generace, což může mít za následek nezájem o zachování autenticity rodného jazyka. Kromě potřeby zaplnit mezery v lexikálním systému polštiny napomáhají současné expanzi anglických přejímek podle Przybylské (2002: 519) ještě další okolnosti: např. snobismus ve výpovědích autorů, jenž ozvláštňují text výrazy cizího původu, módnost všeho, co připomíná americkou kulturu, mechanické a často příliš doslovné překlady atp. Důležitou roli hraje také konzumní kultura, rozvoj informačních technologií a všudypřítomnost reklamy (Waszakowa 2005: 11).

Všechny tyto skutečnosti mají nesporný vliv na slovotvorný systém polštiny. Nápor cizích slovotvorných vzorců způsobuje, že výrazně slábnou autentické domácí derivační procesy (Przybylska 2002: 518). Internacionalizace polské slovní zásoby má za důsledek intenzivnější internacionalizaci slovotvorného systému polštiny na přelomu 20. a 21. století. Adaptace výpůjček má totiž vliv na repertoár a funkci slovotvorných prostředků současné polštiny (Waszakowa 2005: 24). Obzvláště produktivní jsou v dnešní době slovotvorné elementy cizího původu mezinárodního charakteru, tj. afixy (afixoidy) typu: **autoI-, autoII-, cyber-, eko-, eks-, euroII-, mega-, mikro-, mini-, neo-, pseudo-, seks-, tele-, -mania, -gate-, anty-, arcy- , ekstra- , hiper-, super-** atd., jež mají dokonce schopnost se pojit se slovotvornými základy polských slov, a vytvářet tak **hybridní konstrukce.** Změny ve slovotvorném systému polského jazyka mají také za výsledek pozvolnou proměnu jeho typologie, a to zejména díky přítomnosti častých analytických konstrukcí, hlavně tzv. bezafixálních kompozit typu: *cyberrandka, eurooptymizm, orlengate* či některých typů složenin, obzvláště pak těch s členy **euroII-, mini-, pseudo-, gate-, -mania** (Waszakowa 2005: 209).

Existuje velká pravděpodobnost, že výše nastíněné jevy (internacionalizace, globalizace, amerikanizace) mají také vliv na v polštině dosti problematické přechylování ženských podstatných jmen. Na rozdíl od jiných slovanských jazyků (např. čeština, slovenština) se zde ženské formy často tvoří za použití elementu *pani* s inhibovaným výrazem mužského rodu např. *pani doktor, pani profesor*. Čím dál častěji se v textech setkáváme s femininy odvozenými, a to zejména od mužských

[2] Většinu takovýchto výpůjček řadíme mezi tzv. internacionalizmy (slova, která se vyskytují ve více jazycích a mají stejný význam).

slovotvorných základů cizího původu, např. *fanka, idolka, liderka, singielka, hipisiara, szpanówa,* jenž bývají tvořeny sufixy **–ka, -ówka, -ówa, -ara** a **–ica.** Pozvolně však dochází také k derivaci dříve neuznávaných ženských forem polského původu (*psycholożka, architektka, rzeczniczka, naukowczyni*), či k návratu již dříve odvozených a následně zablokovaných forem typu: *dyrektorka, kierowniczka.* Je třeba podotknout, že s obdobnými výrazy se nejčastěji setkáváme v oblasti publicistického diskursu, tj. v jazyku médií a také v oblasti Internetu. Tato slova však přestávají být výhradní doménou ženských (feministických) časopisů či blogů, ale dostávají se také do vysokonákladového denního tisku a pronikají tak postupně do obecné polštiny. Příčinou současného trendu přechylování ženských názvů mohou být kromě vlivů feministických hnutí a genderové lingvistiky také snaha zaplnit lexikální mezery v jazyce a přiblížit se tak rodově symetričtějším jazykům.

3 Neologizmy cizího původu v současném polském lexiku

3.1 Výpůjčky

Jednou ze čtyř možných metod obohacování lexika je kromě podobně produktivní neologizace, tj. tvoření nových výrazů z již existujících morfémů, také vypůjčování. Markowski (2006: 162) charakterizuje tento jev jako přejímání jedné lexikální jednotky z jednoho národního jazyka do druhého. Taková slova či dokonce celé konstrukce slov bežně označujeme jako výpůjčky. V současné polské slovní zásobě dominují mezi přejímkami zejména anglicizmy a amerikanizmy.

Výpůjčky můžeme klasifikovat dle rozličných kritérií, např. podle předmětu či míry jejich přisvojení (adaptace). Podle předmětu dělíme výpůjčky na **lexikální**, kdy dochází k převzetí jak významu, tak i formy výrazu, např. *spaghetti, topless, komputer, dumping, wagon,* ty dále klasifikujeme na výpůjčky **vlastní**, přejaté ze současně užívaného, živého jazyka a výpůjčky **umělé**, tj. výrazy vytvořené z morfémů mrtvých jazyků (starořečtiny a latiny), nebo méně často z jazyka mrtvého i živého, jenž vznikly v novověku v jednom ze západních jazyků (francouzštině, agličtině, němčině) a byly následně vypůjčeny do dalších jazyků, včetně polštiny (Markowski 2006: 163). Umělé výpůjčky zažívají v současné době ve slovanských jazycích rozkvět, úzce totiž souvisí s obrovským přílivem anglicizmů (amerikanizací) a s ní spojenou tendencí k internacionalizaci (tj. zmezinárodnění) slovní zásoby. Jedná se o výrazu typu: *telewizja, logopedia, autokar* atp., které označujeme jako tzv. hybridní slova. Jsou složená ze dvou elementů, z nichž každý má původ v jiném jazyce. Řadíme mezi ně také formace typu: *ciucholand, supergwiazda, megasklep, autopoprawka,* neboli slova obsahující polský i původem cizí element.

Mnoho umělých výpůjček spadá do skupiny tzv. **internacionalizmů,** čili výrazů se stejným významem a podobným zněním, jenž se vyskytují v mnoha jazycích, jenž patří nejméně do třech různých jazkových rodin (Markowski 2006: 163). Autor v publikaci vhodně doplňuje, že internacionalizmy se neohraničují pouze na umělé výpůjčky, řadíme zde také výrazy společné mnoha evropským jazykům jako např. *wino, analiza*, ale dokonce také některé slovotvorné morfémy, např. **–izm.** Této skupině výrazů bude věnována větší pozornost v samostatné podkapitole.

Dalším typem jsou výpůjčky **sémantické**. V jejich případě je přejatým elementem pouze samotný význam, jež se doplňuje k již dříve existující formě výrazu. Příkladem může být v polštině slovo *abstrakt* označující obsah či souhrn, jehož dřívější význam byl: „něco abstraktního" (Markowski 2006: 163). Neosémantizmy jsou při analýze textu narozdíl od lexikálních neologizmů velice obtížně identifikovatelné. V této práci se jimi nebudeme podrobněji zabývat.

V případě, že dochází k přijetí celé struktury, formy výrazu, zatímco základ zůstává domácí, máme co dočinění s tzv. **strukturálními výpůjčkami**, neboli **kalkami.** Vznikají na principu kalkování (kopírování) cizí slovotvorné struktury výrazu či doslovného překladu frazeologismů. Patří zde formace typu: *czasopismo, nastolatek, dwa w jednym, kobieta interesu* atp. Kalky dělíme na **lexikální** a **frazeologické**. (Markowski 2006: 164).

3.1.1 Klasifikace výpůjček dle stupně adaptace

Tradiční vypůjčování souvisí se skutečností, že mluvčí přejímající daný element jej přizpůsobuje pravidlům, které v přijímajícím jazyce fungují, tzn. uskutečňuje fonetickou a morfologickou asimilaci (Zdunkiewicz – Jedynak 2008: 57).

U některých výrazů však k asmiliaci nedochází snadno, nebo dokonce vůbec, a to zejména z důvodů jejich atypické morfologické stavby. V opačném případě se některá slova v jazyce zakořeňují a adaptují tak výrazně, že z nich již není na první pohled patrný jejich cizí charakter.

3.1.1.1 Citátová slova

Výpůjčky, jenž nevykazují žádné známky adaptace, nepodléhají pravidlům flexe a ponechávají si svou původní nezměněnou podobu (pravopis, výslovnost) označujeme jako **citátová slova (vsuvky)**. Mezi novějšími příklady uvádí Waszakowa (2005: 17) např. *know-how, sushi, trendy, zombie, bungee* či zkratkové výrazy typu: *CV, CD, DVD, SMS.* Dalšími příklady mohou být i složitější konstrukce, např. *no man´s land, no comment, public relations atp.*

Některá původně citátová slova se však mohou s postupem času pod vlivem flexivní polštiny adaptovat.

3.1.1.2 Částečně adaptované výpůjčky

Dle Markowského (2006) se částečné přizpůsobení výpůjčky může zakládat na její fonetické adaptaci (např. *AIDS* vyslovováno jako [ajts]), či popolštění původního pravopisu, tj. grafické adaptaci (např. *konfetti*), bez adaptace flexivní (výrazy zůstávají nesklonné). Značné přizpůsobení pozorujeme také ve výrazech adaptovaných foneticky, graficky a také flexivně, jenž však v polštině netvoří slovotvorné deriváty (např. *thriller*, *snack-bar*). Waszakowa naopak ve své na slovotvorbu zaměřené příručce (2005) do této kategorie zahrnuje slova zadaptovaná flexivně, jež si zachovávají cizí pravopis a výslovnost, např. *air-bag*, *bluetooth*, *mall* či *evergreen* nebo některá často užívaná zkratková slova *PIN* či *ABS*.

3.1.1.3 Zcela adaptované výpůjčky

Hierarchicky nejvyšší stupeň tvoří komplexně adaptovaná vypůjčená slova (foneticky, graficky, morfologicky, slovotvorně aktivní), která jsou v textu mnohokrát obtížně identifikovatelná. Hovoříme zejména o starších výpůjčkách, jež fungují v polštině již po staletí, např. *bilet, korona, rynek*. Waszakowa (2005) na rozdíl od Markowského (2006) do této kategorie zahrnula slovotvorně zadaptované výpůjčky s různou mírou fonetické, grafické a flexivní asimilace. Za příklady dává nová sériová kompozita: *cybergazeta, pornoklub, seksbiznes, narkodealer* či formy s dvojí možností zápisu *dyskdżokej // disc jockey, sprejowy / sprayowy/, videokamera // wideokamera či biznesmen // businessman.*

3.2 Internacionalizmy

Zvláštní skupinu slov tvoří v současném polském lexiku velmi rozšířené internacionalizmy. Jazykovědci se shodují v názoru, že tyto výrazy mají následující

vlastnosti: patří do mezinárodní slovní zásoby, z obrovské části byly vytvořeny na základě řeckých či latinských slov, označují pojmy zejména z oblasti politiky, filozofie, kultury atp. a jsou rozšířené v několika (nejméně třech) nepříbuzných či vzdáleně příbuzných jazycích (Waszakowa, 2005: 25). Příklady mohou být útvary typu: *billboard, hacker, poprock, sponsor, CD, snowboard, bankomat* atp.

V řadě prací na téma současné polštiny (Waszakowa 2005, 2007, 2009, Paszko 2007, Przybylska 2002, Sękowska 2007), jež upozorňují na dynamický nárůst lexikální vrstvy je přičítán původ internacionalizmů zejména výpůjčkám anglosaského původu. Nové anglicizmy se nejčastěji objevují v tisku, televizi či na Internetu.

V definicích a klasifikaci internacionalizmů panují jisté neshody. Někteří lingvisté je ztotožňují s výpůjčkami, zatímco jiní je považují za zvláštní skupinu. Internacionalizmy se neomezují pouze na slova řecko-latinského původu, ale týkají se také jednotek pocházejících z jiných jazyků, např. z češtiny: *robot*, či z arabštiny: *džihad* (Waszakowa 2005: 27). V definicích existuje snad ještě výraznější nejednota. Některé z nich pokládají internacionalizmy výlučně za lexikální jednotky či umělé výpůjčky. Mnohem komplexnější je však současné rozumění tohoto termínu, které zahrnuje kromě jednoduchých a složených lexikálních jednotek také formálně i významově ekvivalentní slovotvorné morfémy, např. formanty typu: *anty-, de-, post-, re-, -acja, -izacja, -er,-ista, -ysta, -izm, -yzm, -ator, -ant, -ing.*

Waszakowa (2005: 48) upozorňuje na neshodu v názorech jazykovědců, jakými termíny označovat cizí mezinárodní slovotvorné elementy typu: *bio-, eko-, info-, mega-, mini-, narko-, seks-, tele- či –gate, -holik,-man* atp. Setkáváme se s pojmy, které naznačují přímou souvislost těchto částeček s derivací: *prefixoid, sufixoid, afixoid, semiafix, poloprefix* či *premorfem.* Dále můžeme narazit v strukturách obsahujících tyto elementy na mnohé termíny typu: *bezafixální složenina, quasi-složenina, spřežka atp.* Řídká nejsou ani obecná označení: *element, člen složeniny, cizojazyčný komponent složeniny či formant.* Ať už jsou tyto segmenty označovány jakkoliv, nemůže jim být upřen jejich obrovský význam v modifikaci současné slovní zásoby většiny evropských jazyků.

3.3 Deriváty

Slovní zásoba se výraznou měrou může obohacovat také odvozováním, tj. derivací výrazů. Při derivaci se na základě jednoho existujícího slova (motivujícího) tvoří pomocí slovotvorného formantu slovo odvozené (derivované, **derivát**). Těmito formanty mohou být např. afixy: slovotvorné prefixy a sufixy. Pokud před základ slova připojujeme prefix (předponu), hovoříme o procesu prefixace (*powieść→ antypowieść*), analogicky pak připojení sufixu za základ slova označujeme za sufixaci (*reporter→reporterski*) (Karlík a kol. 2002: 107). Způsobů derivace existuje v polském jazyce ještě více, v rámci této práce se však soustředíme pouze na výrazy vzniklé odvozováním předponovým a příponovým. V současnosti se tento proces tvoření slov neomezuje pouze na domácí slova, pod vlivem internacionalizace začíná do procesu zařazovat také přejaté výrazy, jež jsou schopny se v jazyce dostatečně adaptovat. Nepřehlédnutelným jevem je vznik zcela nových slovotvorných vzorců, jež nacházejí vzor ve výrazech z cizího jazyka. Oblast slovotvorby se v polštině za poslední desetiletí obohatila o velké množství elementů cizího původu: patří zde jak formanty: *–ing,-ista,-acja, -ator,-er*, tak i nové slovní základy. Některá cizí slova tvoří v polštině rozsáhlá slovotvorná hnízda: *lobby - lobbować, lobbysta, lobbowanie, lobbing. lobbowy, lobbistyczny či leasing – leasingować, wyleasingować, leasingowy, leasingodawca, leasingobiroca.* V publicistické polštině se často k vytváření neologizmů využívají sufixy i prefixy cizího původu (např. *fiatyz**acja** przemysłu samochodowego* či *ósma parafi**ada***) (Markowski 2006: 145). Przybylska (2002: 517) také upozorňuje na nárůst počtu derivátů se sufixy cizího původu, jedná se podobně jako v předchozím případě o výrazy typu: *drogista, depresjant, elitaryzacja, globalizm, izoler, rekomendator* atp.

3.3.1 Jednoduché deriváty

3.3.1.1 Prefixální formace

V polském jazyce vznikají za pomocí prefixace zejména deriváty podstatných jmen a sloves. Typickými příklady jsou formace typu: *pisać→ napisać, malować→zamalować,gotować→przygotować, dziadek→pradziadek→pradziadek, mistrz→eksmistrz,patriota→pseudopatriota*.

Dle Jadacké (2007: 116) v současné době dochází nejčastěji k prefixaci sloves. Zejména struktury s perfektivizujícími prefixy **o-, s-, w-, wy-, za-, z-**, jsou velmi produktivní, a to hlavně ve výrazech odvozených od cizího základu, např. *oprogramować, skonfigurować, wmanewrować, wyklonować, zaczarterować, zestresować.* Předpony cizího původu*: **re-** či **de-*** také nejsou řídké, naopak mnoho mluvčích může upřednostňovat cizí formant de- před polským synonymním od- z důvodů větší atraktivity výrazu, jenž tento element obsahuje.

V případě podstatných jmen se setkáváme s formacemi, jež bývají tvořeny za pomocí cizích prefixů jednoznačného významu: **anty-, post-, re-** a **sub-** (*antyoksydant, postprodukcja, recycling, subkultura*). Nová přídavná jména modifikovaná cizími předponami sub-, post- (postwojenny, substandardowy) dokonce převažují nad výrazy s formanty polskými (Jadacka 2007: 116).

Mnohé elementy cizího původu ve výrazech: *minispódniczka, superokazja* mohou být dle Nagórko (2001: 178) klasifikovány jako předpony nebo jako samostatné lexikální morfémy. Tyto prefixální formace tedy tvoří úzkou hranici mezi deriváty a kompozity.

3.3.1.2 Sufixální formace

Příponami se nejčastěji odvozují deriváty podstatných jmen, např. *apteka→aptekarz, ogród→ogrodnik*, ale také přídavných jmen *Warszawa→warszawski, las→leśny*. Novou kvalitativní změnou v současném polské derivaci je především automatické slučování sufixů se slovotvornými základy (Jadacka 2007: 109). Početné jsou v současnosti přípony cizího původu mezinárodního

charakteru: –**acja, ista, -izm, -ada-, ant,- ator-, -ent, -er, -ing, -or**. Ty tvoří mnohé deriváty, např. *monitorować→monitoring, parafia→parafiada, afera→aferyzm, surfować→surfer, surfing→surfista* atp. Nejaktivnější jsou podle Jadacké (2007) i Waszakowe (2005) první tři: **-acja** (**-izacja, -yzacja**), jenž tvoří názvy činností (nomina actionis): *generalizacja, komputeryzacja, wizualizacja,* **-ista/-ysta** (nomina attributiva): *aborcjonista, panelista, menedżerysta* a **–izm** (nomina essendi): *bipolaryzm, ekologizm, alibizm*. Obecnou charakteristikou a produktivitou těchto sufixů se podrobněji zabývá ve své monografii Waszakova (2005). V případě přídavných jmen jsou odvozené výrazy tvořeny nejčastěji za pomocí formantu **–owy**, jenž má téměř neomezenou působnost. Díky přítomnosti počáteční samohlásky –o- nedochází při připojování slovotvorného základu k tomuto formantu k žádným morfonologickým alternacím, což velice usnadňuje, ale hlavně urychluje derivační proces. Výrazy typu: *castingowy, czatowy, oldskulowy, hitowy, pubowy* se proto v polštině objevují v čím dál hojnějším počtu.

3.4 Kompozita

V polštině rovněž existují deriváty vzniklé spojením dvou (či více) samostatných, na sobě nezávislých slovních základů. Označují se jako složené výrazy, neboli složeniny (kompozita). V příručkách Karpowicze (1999: 206) a Jadacké (2007: 120-121) nalezneme klasické dělení složenin podle způsobu spojení jejich dvou vnitřních elementů na:

- **Zestawienia (sdružená pojmenování)**
  Formace skládající se ze dvou nebo více výrazů vztahujících se k jednomu designátu, jež mají charakter ustálených spojení s nepřemístitelnými členy (*drukarka laserowa, szafka na buty, szczoteczka do zębów*). Nejsou považovány za typické složeniny, a proto nepodléhají slovotvorné analýze.

- **Zrosty (apoziční spřežky)**
  Jsou spojení dvou slovních základů bez účasti slovotvorných elementů, např. bez interfixů (*dobranoc, wiarygodny, półetat*).

- **Złożenia właściwe (vlastní složeniny)**
  Jsou nejcharakterističtějším podtypem složenin. Ke spojení slovních základů dochází za pomocí speciálního formantu, tzv. interfixu. V polštině bývá nejčastějším interfixem element **–o-** (*kremożel, wielobok*). Uvnitř vlastní složeniny se však může nacházet i více formantů (*meblościanka, drogowskaz*).

Zabýváme – li se pozicí a produktivitou kompozit v současném polském lexiku (s ohledem na neologizmy), zjišťujeme, že množství bezafixálních spřežek jednoznačně převyšuje počet vlastních složenin. Jadacka (2007: 121) uvádí, že při pokusné analýze 640-ti jednotek jejich poměr činil 63:37 %. Jednou z příčin rostoucího podílu spřežek v jazyce může být současná slovotvorná tendence k automatizaci derivačních technik, o níž autorka podrobněji hovoří ve své publikaci (2007: 104). Velký vliv má zcela určitě obrovský výskyt anglicizmů, jenž slouží jako vzor pro tvorbu nových analogických formací. V posledních desetiletích pronikaly do polštiny struktury obsahující elementy mezinárodního charakteru typu: **agro-, bio-, foto-, neo-, -logia**, jejichž repertoár se v současnosti dokonce ještě rozrůstá. V nejnovějším jazykovém materiálu dominují internacionalizmy s elementy **seks-, narko-, wideo-, eko-, -gate,** např. *seksturysta, narkobiznes, wideodokument, ekoturystyka* či *wódkagate* (Jadacka, 2007: 121). Tyto elementy se zřejmě rapidně rozšířily díky demokratizaci jazyka, uvolnění cenzury, detabuizaci některých témat a rozšíření popkultury. Na dynamický rozvoj kompozit v nové slovní zásobě upozorňuje Waszakowa (2005, 2007). V jejím výzkumném vzorku, jenž zahrnoval zhruba 5000 slovotvorných neologizmů, tvořily složeniny necelých 65%.

3.4.1 Hybridní složeniny

Jedním z důsledků masivního přílivu cizích výrazů (anglicizmů) a s ním související tendencí k internacionalizaci polského lexika je spojen také vznik tzv. **hybridních** konstrukcí. Obecně takto nazýváme slovotvorně dělitelné výrazy (obvykle neologizmy), které se sestávají z částic, jež pocházejí z různých jazyků. Nejčastěji se

jedná o slova obsahující cizí i polské slovotvorné prvky, např. *radiosłuchacz, neozwiązki, ciucholand, ultrasłodki, ekożywność* atp. (Markowski 1999: 1644). Početnou skupinu těchto výrazů tvoří tzv. **hybridní složeniny**, např. *leasingodawca, pornomiesięcznik, cyberrandka, minifirma.* Obzvlášťe aktivní jsou v kompozitech cizí segmenty typu : ***cyber-***, ***eko-***, ***mikro-***, ***mega-***, ***mini-***, ***pseudo-***, ***porno-***, ***seks-***, ale i ***–mania*** a ***–gate,*** např. *cyberwojna, ekorolnictwo, mikrouraz, megazabudowa, minizjazd, pseudosprawiedliwość, pornogwiazda, pseudospółka, seksustawa, zakupomania, ropagate.* Mezi hybridní složeniny můžeme dle Wyrwas (2004) také zařadit formace s elementem **–oholik**, např. *słodyczoholik, zakupoholik, mlekoholik* atp.

4 Ženské názvy v polském jazyce

Na rozdíl od jiných západoslovanských jazyků (čeština, slovenština, horní a dolní lužická srbština) disponuje polština specifickým systémem tvorby a užití ženských jmen. Hovoříme o obecném nedostatku a často nepatřičné podobě výrazů označujících osoby ženského pohlaví. Nejčastěji se jedná o výrazy spojené s vysokým společenským statusem, titulem, prestižní pracovní pozicí atp. Velká skupina slov z tohoto lexikálního pole nemá svou vlastní autonomní podobu feminina, jinými slovy neexistují korelativní páry jako např. v češtině (*prezident – prezidentka, redaktor- redaktorka*). Na jejich místě se častěji v textu setkáváme s analytickou formou (při změně paradigmatu) za užití elementu *pani* a formy maskulina (*prezydent – pani prezydent, redaktor - pani redaktor*). Ukazatel ženskosti je tak v polštině nutně vyjádřen (umocňován) jinými než morfologickými prostředky např. syntaktickými (*pani prezydent omówiła temat wyborów*). Jistá tendence omezovat mechanismus derivace ženských jmen za pomocí sufixace je pro polský jazyk charakteristická.[3] Velice často bývá předmětem bouřlivých diskuzí a sporů veřejnosti i jazykovědců, v odborné literatuře se proto tomuto tématu věnuje velké množství autorů, mj. Markowski (1999), Jadacka (2007), Nowosad – Bakalarczyk (2006) a Łaziński (2006). V současné době pozorujeme pozvolný ústup od tohoto omezování, a to zejména v jazyce médií. V odborné sféře se však tyto změny ještě nestačily dostatečně projevit.

4.1 Tvoření ženských názvů

Podle Nowosad – Bakalarczyk (2006) existují v systému polského jazyka dva způsoby tvoření ženských názvů:

[3] Obdobná tendence ještě intenzivnějšího charakteru se objevuje v ruském jazyce. Łaziński se tímto problémem podrobněji zabývá ve své monografii *O panach i paniach* (2006).

- syntetický typ: Za pomocí doplnění slovotvorného formantu k mužské formě, např. sufixů –ka, -ini/-yni, -ica atp. (klient>klientka, sprzedawca>sprzedawczyni),

- analytický typ: Za pomocí inhibice mužské flexivní formy (změny paradigmatu) – takto vznikne nesklonný ženský derivát typu: *magister*, *antropolog*, *dyrektor*.

Syntetický typ

Grzegorczykowa (1979: 52) uvádí tři základní ukazatele kategorie ženských názvů - formanty **-ka** (*bibliotekarka*, *słuchaczka*), **-ini** (*oddawczyni*, *dozorczyni*) a **–ica** (*diablica*). Produktivní jsou však v současném polském jazyce pouze první dva. Bezpochyby dominuje v polštině mnohovýznamový sufix **–ka**, který vytváří deriváty od substantiv mužského rodu různorodého typu: *filozof>filozofka*, *literat>literatka*, *sąsiad>sąsiadka*, *chłop>chłopka*, *biegacz>biegaczka*, *myśliciel>myślicielka*, *śpiewak>śpiewaczka*. Autorka neopomíná zásadní fakt, že pravidlo: **podstatné jméno m. rodu + -ka**, nefunguje neomezeně. Restrikcím derivace ženských názvů je v práci věnována samostatná podkapitola. Mimo výše zmíněné formanty vystupuje v derivaci ženských jmen zcela výjimečně ještě sufix **–owa** (např. *krawcowa* či dnes velice běžný výraz *szefowa* „kobieta szef“) (Grzegorczykowa 1979: 53).

Analytický typ

Ve struktuře jazyka se tento typ substantiv projevuje jejich nesklonností a rodovou shodou, která je pro ženský rod typická (např. *redaktor naczelna poleciła*), dále také stalou schopností pojit se substantivem *pani*, které se svým způsobem stává morfologickým ukazatelem. Tato ženská podstatná jména mají pro ženský rod netypickou nulovou koncovku **–Ø**, jež je typická pro rod mužský, a proto jsou v poslední době v polštině pokusy tyto výrazy přizpůsobit tak, aby měly v nominativu typické ženské zakončení (Kępińska 2007: 79-80).

Z hlediska motivujícího výrazu existují na slovotvorbu feminin dva rozdílné pohledy. Karpowicz (1999: 194) uvádí, že ženské názvy povolání a vykonavatelů činností se bez výjimky odvozují od náležitých mužských ekvivalentů, nikoliv však od sloves. Slovotvornou parafrázi výrazu *śpiewaczka* dle této teorie realizujeme tedy následovně: „*kobieta będąca śpiewakiem*“ a ne jako „*kobieta, która śpiewa*“.

Naproti tomu současná genderová lingvistika považuje předchozí tvrzení za neadekvátní, přičemž zdůrazňuje, že určení pohlaví má hrát stejně důležitou roli jak u názvů mužských tak i ženských. Zcela jistě však můžeme konstatovat, že jazyk zpravidla tvoří feminina od maskulin a ne naopak. Příklady derivace v opačném směru (např. *wdowiec* od *wdowy*) jsou řídké (Łaziński 2006: 247).

4.2 Vývoj ženských názvů a jejich pozice v jazyce

V odborné literatuře se v souvislosti s problematikou ženských názvů můžeme často setkat s pojmem „blokování či omezení derivace“. Tato restrikce slovotvorného procesu se v průběhu historického vývoje polštiny vyznačovala různou intenzitou. Některé mimojazykové jevy např. emancipace, vznik feministických hnutí, globalizace či změna politického režimu měly na tuto tendenci jistě nemalý vliv.

S příchodem 19. století, kdy docházelo k prudkému technologickému rozvoji, se ženy začaly postupně objevovat na pozicích a v životních situacích dříve vyhrazených pouze pro muže, což logicky vyústilo v narůstající potřebu nových označení osob ženského pohlaví v jazyce. Ve 20. století se objevovaly dvě rovnocenné tendence: 1) k sufixaci ženských jmen od dalších mužských názvů a 2) k užívání mužských podstatných jmen na místě feminin, eventuálně se zohledněním v syntaxi či s pomocí přívlastku *kobieta* nebo *pani* (Łaziński 2006: 248). Nowosad – Bakalarczyk (2006: 127) zdůrazňuje, že tendence k tvorbě rovnocenných ženských a mužských forem za použití speciálních sufixů byla charakteristická pro dřívější polštinu. Znehybnění flexe některých feminin expandovalo teprve ve dvacátém století v souvislosti s masovou aktivitou žen v různých sférách společenského i profesního života. Z počátku se však s pozitivními ohlasy nesetkalo, zejména ze strany jazykových puristů, kteří považovali tuto inovaci za neshodnou s duchem polštiny (Nowosad – Bakalarczyk 2006: 127). Na začátku století vznikaly na toto téma bouřlivé spory, čtenáři „Poradnika Językowego“

protestovali proti spojování mužského titulu *doktor* s ženskými názvy a dožadovali se uvedení výrazu *doktorka* (Łaziński 2006: 248).

Jadacka (2007: 126) uvádí, že do 1. světové války byla tvorba sufixálních ženských forem názvů povolání a příjmení obecně závaznou normou. V dalších letech, obzvláště pak v polovině 20. století, se čím dál výrazněji začalo od této tendence ustupovat. Pokusy o konstruování ženských výrazů se totiž setkávaly nejen s překážkami psychologicko-sociologického charakteru, ale i restrikcemi uvnitř samotného jazyka. Polština disponovala pouze jedním slovotvorným elementem –ka, jenž se bohužel neosvědčil jako univerzální formant, narážel totiž na mnohá omezení v oblasti fonetiky, sémantiky i stylistiky (Jadacka 2007: 127). Těmto omezením se bude podrobněji věnovat následující podkapitola. Markowski v NSSP (1999: 1767) zmiňuje, že ženské názvy s formantem -ka byly v polštině za poslední desetiletí považovány za málo oficiální, méněcenné a nastoupil tak masový odstup od již přijatých výrazů typu: *dyrektorka, kierowniczka, profesorka* na úkor forem analytických *pani dyrektor, pani kierownik, pani profesor*. Dále zdůrazňuje, že v současné polštině neexistuje žádný název prestižního stanoviska, hodnosti či akademického titulu, jenž by měl slovotvornou formu. Nicméně autor popisoval stav jazyka v období dekády po historickém mezníku v roce 1989. Od té doby však došlo k výraznému posunu a problém se začal ubírat novým směrem. Jazyk jako živý organizmus začal reagovat na sílící procesy globalizace a internacionalizace, jejichž důsledky se pozvolna projevují změnou v užívání těchto názvů např. v publicistických textech.

.

4.3 Příčiny omezení derivace ženských názvů

Příčiny restrikce slovotvorby feminin v polštině můžeme rozdělit do dvou skupin:

- vnější – mimojazykové,
- vnitřní – v rámci jazykového systému.

4.3.1 Vnější činitelé

Je obecně známo, že jazyk není uzavřeným systémem. Naopak podléhá vnějším vlivům okolí, s nímž je velice úzce provázán. Mohou se v něm výrazně odrážet problémy a skutečnosti, jejichž původ nacházíme v mimojazykové realitě. Například Jadacka (2007: 127) zmiňuje, že snaha vytvářet náležité ženské formy narážela na překážky psychologicko - sociologického charakteru. Tendence užívat analytické formy se ve 20. století udržovala v důsledků působení sociologicko – kulturních činitelů a byla často umocňována i činiteli působícími uvnitř jazyka. Růst úrovně vzdělání, touha po získání akademického titulu a náležité společenské prestiže, obsazování žen do nových funkcí, pozic, které byly původně vyhrazeny pouze pro muže, vyústila v citelný nedostatek ženských forem. Během pokusů o odstranění tohoto nedostatku se objevily překážky dvojího typu: ze strany samotných žen, jež vytýkaly ženským výrazům (pro povolání, titul či postavení) efekt snižování jejich prestiže a ze strany jazykového systému jistou neschopnost svobodně tvořit deriváty pojmů z této sféry (Jadacka 2007: 127). Łaziński (2006: 252-253) se problematice vnějších činitelů věnuje podrobněji. Zabývá se úlohou společenské prestiže a statusu a jejich podílem na omezení derivace ženských jmen. Dochází k závěru, že právě činitel statusu (ne prestiže) povolání ve většině případů souvisí s těmito restrikcemi.

4.3.2 Vnitřní činitelé

Vnitřní činitelé, jež omezují slovotvorbu ženských názvů v polštině, mohou být dle Jadacké (2007: 128) trojího charakteru: fonetického, sémantického a stylistického.

4.3.2.1 Fonetické restrikce

- **Formantu –ka s maskuliny zakončenými na shluk samohlásek**

Nejvýraznější problémy při tvorbě ženských podstatných jmen se zcela jistě projevují na úrovni fonetiky. Omezení souvisejí s formou některých podstatných jmen mužského rodu a možností jejich fonetického spojení s ženským sufixem (Łaziński 2006: 254). Jadacka (2007: 128) dává za příklad podobných omezení slovotvorné základy mužského rodu zakončené shlukem souhlásek, obzvláště pak ty obsahující element –**k-**, např. *architekt, adiunkt,* k nimž se připojuje jeden z nejproduktivnějších formantů pro derivaci ženských názvů v polštině, element **–ka**. Uvádí, že formace typu **architektka, *adiunktka* rozhodně nemohly spoléhat na souhlas mluvčích polského jazyka, poněvadž obsahovaly velice obtížně vyslovitelné shluky souhlásek: **-ktk-** a **–nktk-**. Toto tvrzení se však dle výsledků studie Kaproń – Charzyńské (2006: 264) již nadále nedá považovat za absolutní skutečnost. Autorka na základě analýzy jazykového materiálu z tisku konstatuje, že v současné polštině vystupují formace *architektka*<*architekt* a *adiunktka*<*adiunkt*, o nichž bylo dříve mnoha autory ve starších i novějších pracích psáno, že nevznikají právě z důvodů foneticko-morfologických omezení. Nastíněním měnícího se trendu může být také výsledek analýzy měsíčníku PANI v rámci této práce, kde se objevila ženská forma výrazu *adeptka*<*adept* (2/2012: 148). Ta doposud nebyla zanotována v nových slovnících SSZ (2007) či SJP (2008), na rozdíl od forem maskulina, jež v obou publikacích přítomny jsou.

- **Formantu –ka od maskulin zakončených na sufix –log**

Další neshody a restrikce fonetické povahy se objevovaly při vytváření formací ženského rodu od slovotvorných základů zakončených na **–log**.[4] Sufix **–ka** v tomto případě vyžaduje změkčení koncové souhlásky slovotvorného základu, což by mělo za následek eventuální ženské deriváty ve tvaru **filolożka, *pedagożka, *psycholożka, *radiolożka, *sinolożka*, jenž se dle Jadacké (2007: 128) podobně jako v případě výrazů **architektka a *adiunktka* rovněž nemohou setkat se souhlasem jazykových norem.

[4] Kaproń – Charzyńska přičítá nevytváření ženských forem od mužských substantiv zakončených na –log také činitelům obyčejovým.

Grzegorczykowa (1979: 52) navíc uvádí, že formy **biolożka, *psycholożka a *filolożka* se jistě nepoužívají kvůli jejich „nedůstojnému“ znění, jenž bývá spojováno s deminutivy. Na jejich místě vystupují podobně jako v případě titulů žen *profesor, docent* či *doktor* formy mužského rodu typu *pani psycholog*. Nowosad – Bakalarczyk (2006: 132) na téma slovotvorných restrikcí tvrdí, že tendence k zachování genderové symetrie v jazyce je tak silná, že někteří mluvčí tvoří ženské ekvivalenty od mužských forem dokonce v případě, kdy je omezení vymáháno jazykovou normou. Jako důkazný materiál mohou sloužit např. mnohé publikace či jiný nejen feministkami produkovaný jazykový materiál. V příkladech omezení derivace feminin za užití formantu –ka uvádí jako v předchozím případě formace odvozené od mužských názvů cizího původu zakončených na –log: *antropolog, socjolog, psycholog*. Nicméně v textu dále konstatuje, že se ve psaném jazyce tisku pod tlakem závazné normy nazývat ženy specialistkami (v oblasti antropologie, psychologie a sociologie) obecně užívá nesklonných forem mužských. V současné době se však na Internetu či v časopisech pro ženy můžeme s těmito formami běžně setkat. Jedním z dokladů tohoto faktu může být opět materiál z časopisu PANI, kde byl zaznamenán výskyt slov typu: *antropolożka* (7/2011:152), *kosmetolożka* (2/2012: 129), *psycholożka* (1/2012: 162; 226).

- **Formantu –ka u maskulin zakončených na –ec či –owiec**

Łaziński (2006: 256) popisuje také omezení derivace v případě sufixu **–ec,** obzvláště pak s rozšířením **–owiec**. Ženské ekvivalenty výrazů typu *sportowiec, naukowiec*, jenž nemohly být vytvořeny pouhým připojením formantu –ka, vznikly buďto za pomocí jiného elementu např. **–yni**, a tedy *naukowiec> naukowczyni,* anebo v případě slova *sportowiec* byly vytvořeny od jiného základu, adaptovaného anglicizmu *sportsmen, tedy sportsmen>sportsmenka.*

4.3.2.2 Sémantické restrikce

Významová omezení předurčila neschopnost vytvářet ženské názvy od vykonavatelů profesí typu *murarz →murar-ka, stolarz → stolar-ka, ślusarz→ślusar-ka*, které již dříve v jazyce fungovaly ve významu “zaměstnání zedníka, stolaře a

zámečníka“. Činitelem, jenž eventuálně mohl bránit jejich užití v novém významu, byla stylistická příznačnost takovýchto struktur – všechny totiž patřily do hovorové polštiny (Jadacka 2007: 128).

Obava před homonymií

Nabízí se podotknout, že omezení podobného charakteru mohou být také způsobena obavami před homonymií. Łaziński (2006: 259) uvádí, že sufixy feminin jsou s výjimkou formantu –i(y)ni polyfunkční, nedá se proto zabránit homonymii takovýchto názvů s názvy, jenž patří do jiných slovotvorných kategorií. Krom výše uvedených příkladů osob vykonávajících povolání zmiňuje příklady homonymních slov *bokserka, saperka, szoferka* (již zaznamenaných v USJP) či *szermierka*, která se nově začala objevovat v tisku; žádný z těchto výrazů však není uveden v novém významu v SJP (2008). Łaziński poukazuje na absenci mnoha ženských derivátů (homonymních s jinými výrazy) v nejnovějším polském všeobecném slovníku.

4.3.2.3 Stylistické restrikce

Kaproń- Charzyńska ve své studii (2006) uvádí, že H. Satkiewicz (1969) v rámci stylistických restriktivních činitelů uvádí nevytváření ženských sufixálních formací, jenž patří do oficiální varianty jazyka, od substantiv na **–(ow´)ec**, které označují stoupence či členy organizací, např. *zetempówka<zetempowiec*. Podle Kępińské (2007: 81) tkví problém také v ženských sufixech, jenž často plní ve slovotvorbě více funkcí, ne každý je totiž schopen vytvářet bezpříznakové neutrální formy. Ženské formanty, jmenovitě: **-ica, -ina, -owa** či **-yni/-ini** jsou příznakové (stylisticky zabarvené), jelikož tvoří buďto názvy žen, nebo názvy pejorativní, např. *diablica, kobiecina*. Často se také setkáváme s omezením derivace z důvodů hovorového vnímání mnohoznačného slovotvorného formantu –ka.

Napříč všem těmto restriktivním činitelům rozhoduje ve většině případů o konečném zařazení výrazů do lexikonu a jejich fungování zejména jazykový úzus. Nicméně nesporný vliv na změnu a urychlení procesu zavádění sufixálních ženských

forem do polského jazyka budou mít jistě stoupenci feministické lingvistiky či přívrženci politické korektnosti, ať už jakéhokoliv pohlaví.

4.4 Ženské formy z hlediska sexismu a problematiky genderu

V současné době, pro niž je typická snaha zrovnoprávnit ženy a muže ve společnosti, je téma přechylování ženských forem předmětem bádání nejen samotných lingvistů (příp. stoupenců feministické lingvistiky), ale i odborníků zabývajících se širší problematikou sexismu a genderu. Genderová asymetrie neboli rodová nevyrovnanost se v jazyce zejména v polském kontextu jeví jako historicky velice silně zakořeněný, avšak doposud důkladněji neprobádaný lingvistický fenomén.

Jazykovému sexismu neboli diskriminaci jednoho z pohlaví v prostředí jazyka, se ve svých publikacích podrobně věnuje dvojice autorek Szpyra – Kozłowska a Karwatowska (2004: 111-132). Na základě sesbíraného materiálu, jenž má sloužit jako nevyvratitelný důkaz existence sexismu v polštině, demonstrují způsoby, jakými se diskriminace může v praxi projevovat. Kromě disproporcí v dělení slovesného rodu polských sloves na „*męskoosobowy a niemęskoosobowy*“, tvorby ženských forem příjmení a jmen (např. *Pawlak> Pawlakowa, Puzyn>Puzynina*), kde je předmětem sváru vnitřně zakódovaný rodinný stav ve slovotvorných formantech – owa a -ina, zmiňují také tvorbu ženských podstatných jmen od mužských tvarů typu: *kucharz>kucharka, nauczyciel>nauczycielka, kum>kuma.* Substantiva zde stavějí do opozice, slova mužského rodu označují za prvotní, hlavní, bezpříznaková, zatímco ta ženská charakterizují přívlastky druhotná, odvozená a příznaková. Dále poukazují na nápadnou vlastnost polštiny – lexikální mezery, tj. absenci názvů mnoha povolání (obzvláště těch prestižních) v ženském rodě, to vše napříč faktu, že slovotvorný systém jazyka umožňuje jejich vytvoření. Uvádějí příklady potencionálních, jazykovědci nepřijatých forem typu: *rektor>*rektorka, konsul>konsulka*, ambasador>ambasadorka**, z nichž poslední již v současné době v publicistickém jazyce bez problému funguje. Pro shrnutí celé problematiky poslouží výrok Nagórko (2001: 95): „Bez nadsázky můžeme říci, že polská gramatika zvýhodňuje muže.“

Ne všichni jazykovědci jsou však myšlence zrovnoprávnění mužů a žen v jazyce otevření. S doktrínou politické korektnosti a s ní spojenými změnami v mluvě se neztotožňují. Například Kępińska (2007: 81-82) je z hlediska „jazykového zrovnoprávnění" vůči derivaci za pomocí sufixace spíše skeptická. Uvádí, že tvoření ženských osobních jmen je projevem úniku od genderové asymetrie, před jazykovou diskriminací žen. Nicméně zdůrazňuje, že deriváty tohoto typu budou vždy nosit stopy po svém mužském původu a tudíž nebudou nikdy rovnocenné. Za demokratičtější považuje formy maskulina typu *prezydent* nebo *magister*, které nesignalizují rozdíly mezi pohlavími.

Jak je možné usuzovat z výše uvedených faktů, ve světě velice aktuální problematika sexismu a genderu již má a v budoucnu bude zřejmě ještě mít nemalý vliv na změny v polském jazyce. Rozmach genderové lingvistiky by v této oblasti dokonce mohl vyústit v jeho komplexní reformu.

4.5 Nové tendence v přechylování ženských forem

I přes mnohé překážky rozličného charakteru, jenž byly výše demonstrovány a rozebrány na příkladech, se derivace ženských forem za pomocí sufixace objevuje v současné polštině čím dál častěji. Stejně jako u derivace paradigmatické můžeme v syntetickém způsobu vytváření ženských jmen nalézt určité výhody. Jedná se o větší přehlednost v komunikaci, lepší čitelnost syntaktických zákonitostí a větší shoda s jazykovým systémem flexivní polštiny (Badyda 2011: 34). Zejména díky obrovskému vlivu feministických hnutí, genderové lingvistiky, politické korektnosti a dalším vnějším činitelům se v této oblasti jazyka stále více setkáváme s novými trendy, jež porušují doposud přijaté jazykové normy (psané či nepsané). Nejdynamičtěji se tato tendence projevuje ve sféře médií (tisku, rozhlase a televize), v níž jazyk velice citlivě a rychle reaguje na změny mimojazykové skutečnosti. Jelikož je však užívání analytických ženských forem v polštině historicky velice silně zakořeněno, v oficiálních dokumentech, jak se zdá z výpovědi mnoha autorů, nebyly mnohé výrazy ještě oficiálně přijaty. Na toto ožehavé téma neexistuje v odborné literatuře jednoznačná shoda názorů. Důkazem mohou být např. rozdíly v zařazení ženských forem do jednotlivých slovníků či protikladné výroky jednotlivých lingvistů. Například prof. Marek Łaziński na serveru

www.poradniajezykowa.pwn.pl odpovídá na dotaz týkající se ženských názvů následovně: „Ženské formy dnes nejsou na ústupu, ale v ofenzívě. Hodnocení tohoto jevu jsou rozdílná. Já osobně považuji návrat většiny ženských forem za přirozený, a co se přehlednosti jazykového systému týče také za jev prospěšný. Obzvlášť velké množství ženských profesních titulů nalézáme nejen v některých časopisech pro ženy, ale i v „*Najwyższym Czasie"* Janusze Korwin-Mikkego, jemuž je obtížné připisovat feminismus. Mnoho žen si zase ve vztahu k vlastní osobě vědomě vybírá formy mužské. Také jazykovědci mají na tento problém různý pohled." Ve svých výpovědích dále Łaziński naznačuje, že existuje jistá možnost návratu odmítaných formací typu **profesorka, *doktorka či *dyrektorka* do polštiny. Ve své monografii (2006: 280) zakončuje kapitolu věnovanou ženským formám tvrzením, že se ženská pojmenování pomalu vrací do slovní zásoby.

5 Charakteristika časopisů pro ženy

5.1 Současné polské vysokonákladové časopisy pro ženy

Ženské časopisy mají na území Polska, podobně jako v Čechách, dlouholetou tradici. S příchodem výrazných změn v roce 1989 zažily velice bouřlivý rozvoj. Velkou měrou se rozšířil nejen počet jednotlivých titulů, ale také jejich jednorázový náklad. Na počátku 90. let bylo totiž Polsko oblastí expanze zahraničních investorů, zejména německých tiskových koncernů, jež uvedly na tamější trh dosud nevídaný druh nových, atraktivních, barevných vysokonákladových časopisů pro ženy. Periodika tohoto typu se obecně charakterizují zejména rozmanitým obsahem, barvitou grafikou (proto také bývají někdy nazývány jako „duhové časopisy"), všudypřítomnou reklamou a zacílením na masové publikum. Jsou jedním z projevů masové kultury (Mielczarek 2008: 57).

V Polsku se přijalo následující dělení periodik pro ženy, na tzv. časopisy:

1) „ z niskiej półki" (Tina)
2) „ze średniej półki" (Świat kobiety)
3) „ z wyższej półki" (Twój styl, PANI).

Podle Mielczarka (2008: 63) je pro první, nejnižší kategorii typická nízká cena, menší množství textu a dominance fotografií. Naopak za ty „z wyższej półki" jsou označovány exkluzivní, luxusní magazíny, jež se orientují na silné, úspěšné ženy. Často se v nich nacházejí reklamy prestižních světových značek. Rozdíly mezi těmito periodiky nalezneme zejména v ceně, dále pak v profilu i potencionálním adresátovi (Mielczarek 2008: 68). Z výzkumů[5] vyplývá, že profil čtenáře se v rámci tohoto rozdělení zásadně liší. Časopisy z tzv. „niskiej półki" (Tina) čtou nejčastěji ženy středního či vyššího věku, se středoškolským či základním vzděláním, s bydlištěm na vsi. Naopak jejich protiklad „z wyższej półki" (Twój styl, PANI) vybírají z drtivé většiny ženy téměř všech věkových kategorií, s vyšším vzděláním, s bydlištěm ve velkých městech.

[5] Polský průzkum četby, institut MillwardBrown.

5.2 Periodika pro ženy jako zdroj informací o jazyku

Jazyk tištěných médií je z hlediska lexika velice bohatým materiálem. Vyplývá to z obrovského množství tematických polí, která se v něm objevují. Zejména vysokonákladová periodika se vyznačují různorodostí druhů uveřejňovaných výpovědí. V takovýchto tiskovinách jsou čím dál častěji umisťovány rozhovory, interview a komentáře, tedy texty nešablonové, jež dávají prostor volné zindividualizované výpovědi. Právě v takovýchto typech textů se nejčastěji vyskytuje hovorová, příznaková lexika. Kromě obecné, hovorové a odborné slovní zásoby se zde také objevují tzv. okazionální pojmenování či okazionalismy, tj. zpravidla jednorázově použitá slova, která nejsou trvalou součástí lexika (Smółkowa 2010: 7).

Autorka dále tvrdí, že úloha tisku při formování jazykové a komunikační kompetenci mluvčích nabývá v současné době dominance vizuálních médií na důležitosti. Z tohoto důvodu bychom měli při výzkumu fungování gramatických a lexikálních norem, popisu míry inovace v oblasti gramatických pravidel a také druhu a rozsahu změn probíhajících ve slovní zásobě brát v úvahu především takovéto materiály. Jazykový materiál z tisku nám může sloužit jako jeden z nejvýznamnějších ukazatelů nových tendencí a změn v jazyce. Nejstabilnější základní obecná slovní zásoba totiž také podléhá změnám pod vlivem měnící se mimojazykové skutečnosti. Výzkum lexika z tisku by proto mohl pomoci při ustalování druhu a rozsahu eventuálních změn i v této vrstvě jazyka (Smółkowa 2010: 9).

Materiály z tisku jsou mimo jiné nenahraditelným zdrojem poznání způsobů rozšiřování slovní zásoby. Patří mezi ně: slovotvorné neologizmy, neofrazeologizmy, neosémantizmy, složeniny a výpůjčky. Časopisy nám také poskytují cenné informace na téma polonizace přejatých slov (Smółkowa 2010: 10), jež v nedávné době masově expandovala do systému polského jazyka.

Během analýzy jazykového materiálu slovní zásoby v současných časopisech pro ženy můžeme podobně jako v jiných periodikách narazit na obrovskou masu neologizmů, anglicizmů, okazionalizmů, zkratkových i citátových slov a v neposlední

řadě také na nově přechýlené formy ženských názvů. Takovýto materiál je proto bohatým zdrojem odhalujícím dynamický vývoj současného polského jazyka.

5.3 Magazín PANI

Vysokonákladový měsíčník **PANI** s více než dvacetiletou tradicí na polském trhu, vydávaný[6] pod nakladatelstvím Bauer, řadíme podobně jako časopis **Twój styl** mezi výše uvedené tzv. „czasopisma z wyższej półki“, tj. exkluzivní magazíny vyšší kvality.

„Pani je magazín inteligentních, zralých žen, znalých svých potřeb i sebe sama, jež se nacházejí ve stabilní profesní i materiální situaci. Pani je magazínem pro ženy, které si kladou životní otázky. Pani představuje ženy, za kterými stojí životní lekce či příběh, jenž je zocelil.“[7] Na rozdíl od jiných periodik podobného charakteru vyskytujících se na polském trhu: Cosmopolitan, Elle aj. je **PANI** autorským, nepřekládaným časopisem vydávaným pod vedením polské šéfredaktorky Małgorzaty Domagalik. Z údajů na webových stránkách nakladatelství Bauer vyplývá, že skupinu čtenářů tvoří z 87% ženy, dospělého věku, s vyšším vzděláním, s bydlištěm ve velkých městech[8] – tato data zcela jistě korespondují se zacílením a charakterem tohoto periodika. **PANI** rozhodně patří mezi jeden z nejpopulárnějších a nejčtenějších časopisů pro ženy na území Polska. Z údajů ZKDP[9] vyplývá, že průměrný náklad měsíčníku činí 155 751 kusů. Počet čtenářů přesahuje půl milionu, jeho informační dosah je tedy masového charakteru.

Časopis je rozdělen do pěti hlavních sekcí: svět, móda, krása, duše a tělo a vkus. Text je druhově rozmanitý, objevují se zde nejen reportáže, recenze a rozhovory se slavnými osobnostmi, ale také fejetony. Do **PANI** mimo jiné přispívají známí polští publicisté: např. Krystyna Janda či Janusz Leon Wiśniewski a další.

[6] Časopis se začal vydávat v roce 1989, pod nakladatelstvím Bauer funguje od roku 2005.
[7] Tato charakteristika je uvedena na oficiálních stránkách nakladatelství Bauer: http://reklama.bauer.pl/magazine.php/sid,1/mid,17/
[8] Polský průzkum četby, institut MillwardBrown.
[9] Zdroj: ZKDP – Polský svaz pro kontrolu distribuce tisku.

6 Analýza slovní zásoby v časopise PANI

Předkládaný jazykový materiál, jehož zlomek bude předmětem následné analýzy, byl vyexcerpován z 11-ti vydání polského periodika PANI z let 2009, 2011, 2012. Čerpáno bylo ze všech druhů textů (bez ohledu na jejich funkci), včetně mnohých reklam. Velice důležitým faktem je, že všechny publikované texty (vyjma některých reklam) jsou autorské, tudíž nepřekládané. Dávají nám proto přehled o autentických polských výrazech a konstrukcích, jež se v rámci diskursu vysokonákladových periodik pro ženy v současnosti používají. Problematikou jazyka a slovní zásoby v ženských časopisech se v současnosti zabývají např. autorky Rejakowa (2008), Kaptur (2008) či Wodniak (2004).

Při excerpci byly cíleně vybírány nejnovější lexémy, se zvláštním důrazem na jejich cizí (obvykle anglosaský) původ. Rozhodujícím kritériem byla formální struktura výrazu, jež převažovala nad příslušností slova k určitému sémantickému poli. Po ukončení excerpce byl materiál částečně podroben verifikaci v některých polských výkladových i speciálních slovnících a také v některých monografiích, jež obsahují příklady či celý index neologizmů. Je na místě podotknut, že jelikož je subjektivně vybíraný materiál vskutku objemný a různorodý, slouží pouze jako orientační výkaz slovní zásoby a nemůže zaručit přesné zařazení jednotek mezi neologizmy (okazionalizmy). Zejména u ženských názvů se slovníky (jak zmiňuje i Łaziński (2006)) v zařazení jednotlivých hesel neshodují, je proto obtížné určit jejich status. Pro kontrolu některých položek byla využita neúplná síťová verze Korpusu polského jazyka.

Materiál se sestává jak z ženských tvarů, tak i výpůjček (většinou anglicizmů) a slov odvozených, z nichž mnohé náleží do skupiny internacionalizmů. Základními kritérii třízení položek byla jejich morfologická stavba (v případě ženských názvů byly výrazy rozděleny podle formantů), dále stupeň jejich adaptace v jazyce a příslušnost k jednotlivým slovním druhům. V případě ženských názvů byly do vzorku zařazeny i přechýlené výrazy polského původu. Z důvodu velkého objemu vyexcerpovaného jazykového materiálu, jenž čítá 582 jednotek, budou představeny pouze vybrané výrazy.

6.1 Analýza ženských názvů

Vyexcerpovaný vzorek činí celkem 162 lexémů, přechýlených ženských názvů s třemi různými formanty (-ka, -ini/yni, -owa). 17,3%, tj. 28 jednotek tvoří výrazy vytvořené od polského slovního základu, zbylých 82,7% , tj. 134 jednotek patří mezi výrazy odvozené od základu cizího. Co se týče četnosti jednotlivých formantů ve vzorku, nejčastější výskyt zaznamenal formant –ka ve 156 výrazech (96,3%), dále –ini/yni v 5 (3,1%) a –owa v 1 výrazu (0,6%). Přestože tato statistika slouží pouze k zilustrování poměru účasti jednotlivých slovotvorných elementů v tomto materiálu, shoduje se s výsledky odborné studie Kaproń- Charzyńské (2006), která porovnávala své výsledky s výzkumy Grzegorczykowé, Puzyniny (1998), Jadacké (2001). Jednalo se o stoupající produktivitu formantu –ka při vytváření ženských názvů v polštině.

Výraz s formantem –owa

Aktorka poprowadziła w Nowym Jorku spotkanie przedwyborcze, na którym razem z charyzmatyczną ***szefową*** *„Vogue´a" wezwała ludzi sztuki [...]*[10]

Tato forma se sice již dříve v hovorovém polském jazyce objevovala, avšak spíše k označení ženy jako manželky šéfa (szef→ szef + -owa), nebo ženy jako vedoucí malého obchodu či baru, neužívala se v oficiálním jazyce jako název osoby na vysokém stanovisku. Dnes se s ní ve druhém významu můžeme běžně setkat, potvrzuje to kromě výzkumu Nowosad-Bakalrczyk (2006) také velký počet výskytů (113) tohoto slova (i v tomto novém významu) v neúplné verzi Korpusu polského jazyka. Tento formant nicméně nepatří mezi produktivní, což může souviset s jeho přivlastňovacím charakterem (-owa → něčí žena.).

Výrazy s formantem –ini/yni

Dla filigranowej kobiety wątroba od rosłego mężczyzny nie będzie najlepsza, bo chirurdzy nie dadzą rady jej „upchnąć" w jamie brzusznej ***biorczyni.***[11]

[10] PANI 2012, č. 3, s. 102.
[11] PANI 2012, č. 1, s. 165.

*Anastasia Achilleos, brytyjska kosmetyczka gwiazd i **doradczyni** marki Olay[...]*[12]

*Z Anna Pikurą, założycielką i prezesem firmz AP Ltd., **twórczynią** marki kosmetycznej [...] rozmawia Aleksandra Czwojdrak.*[13]

*Marta Kalinowska, **wykładowczyni** Katedry Mody ASP w Warszawie.*[14]

*Martyna Wojciechowska, **zdobywczyni** sześciu szczytów korony ziemi.*[15]

Formy s příponou **- ini/yni** jsou tradičně využívány (ne tak často jako v případě -ka) k vytváření ženských protějšků od polských výrazů mužského rodu zakončených na **–ca:** *biorca, dawca, doradca, wykładowca, zdobywca*. Avšak některé z nich, např. *wykładowczyni*, přestože nenaráží na restrikce uvnitř jazyka, nejsou stále vnímány jako neutrální a běžné. V SJP (2008) nenalezneme ani jeden z těchto názvů. V online slovníku pod redakcí prof. Doroszewskiego (SJPD) z let 1958–1969 se nacházejí výrazy *doradczyni, twórczyni* a *zdobywczyni*, naopak chybí *biorczyni* a *wykładowczyni*. Jak bylo uvedeno v teoretické části, v předválečném období byly ženské přechýlené formy běžně vytvářeny a používány (pokud takový designát existoval). SJPD zachycuje stav do roku 1968, tj. období, které se ještě nevyznačovalo přílišnou tendencí používat analytické formy namísto těch syntetických. Łaziński (2006: 255) uvádí, že je v dnešní době tato přípona ochotně vybírána pro nové ženské deriváty, např. *naukowczyni* (výraz doposud nezanotovaný ve slovnících).

Výrazy s formantem –ka

*Moja znajoma śmiga tak, że niewiele młodszych **adeptek** narciarskich może jej dorównać.*[16]

*Aleksandra Artiuch, **kosmetolożka** marki Olay.*[17]

[12] PANI 2011, č. 8, s. 127.
[13] PANI 2012, č. 1, s. 139.
[14] PANI 2011. č. 12, s. 215.
[15] PANI 2009, č. 12, s. 48.
[16] PANI 2012, č. 2, s. 148.

*Hanna Samson, **psycholożka**, pisarka, feministka.*[18]

*Manuela Beata Patrzcja Gretkowska. Filozofka i **antropolożka** średniowiecza.*[19]

Výrazy zakončené v ženském rodě na –ložka odvozené od mužských protějšků: (psycholog→psycholož-ka, biolog→biolož-ka, antropolog→antropoložka, filolog→filoložka), jsou vnímány v polském jazyce jako konstrukce problematické. Formant –ka totiž vyžaduje změkčení koncové souhlásky slovotvorného základu: **-log→lož-ka**, což někteří jazykovědci považují za deformaci výrazu, jenž má za důsledek jeho neseriózní, hovorový až komický charakter. Tato slova se v současnosti neomezují pouze na hovorovou polštinu, ale objevují se také v denním tisku. V časopise PANI se vyskytly hned 3 příklady spadající do této skupiny. Výraz *psycholožka* se v časopise objevoval opakovaně. Ženské názvy, které obsahují nápadné těžko vyslovitelné shluky souhlásek typu: archite**ktk**a, adiun**ktk**a či výše uvedený příklad ade**ptk**a - adept→ adept–ka mohou narážet na jistá fonetická omezení a jsou proto současnými normami označovány za negramatické (např. Jadacka 2007: 128). Je zajímavé, že v SJPD z let 1958-1969 byl „negramatický" výraz *architektka* již dříve zanotován. Z výše uvedeného se dá usuzovat, že v případě kontroverzních výrazů zakončených na –ložka postupně dochází k ústupu od dříve zavedených pravidel a začíná vítězit jazykový úzus.

Nejnovější výrazy s formantem –ka

*To wybór **ambasadorki** marki Yoskine.*[20]

*Do pierwszej grupy zgłosiło się kilkanaście żon, matek, **biznesmenek**.*[21]

[17] PANI 2012, č. 2, s. 129.
[18] PANI 2012, č. 1, s. 162.
[19] PANI 2011, č. 7, s. 152.
[20] PANI 2011, č. 12, s. 147.
[21] PANI 2011, č. 7, s. 58.

Jednocześnie powinien dawać Ci komfort i pewność, że nie zsunie się w najmniej oczekiwanym momencie – dodaje ***brafitterka****.*[22]

Dla kolekcjonerek, ***fascynatek*** *stylu art déco i wszystkich, którzy cenią sobie jakość.*[23]

Co ma teraz w torebce każda ***fashionistka****?*[24]

Zachwyci nie tylko ***gadżetomanki*** *(oldschoolowe opakowanie)!*[25]

Jolanta Zwolińska, ***kreatorka*** *kosmetycznych marek sukcesu.*[26]

Tak, jestem alkoholiczką, ***lekomanką****. Nie potrafie sobie dać rady.*[27]

Są skupione wokół najstarszej z nich, pełniącej rolę ***liderki****.*[28]

Obecna ***menedżerka*** *zgłosiła się do niej sama.*[29]

Woody Allen też chciał się spotkać z ***noblistką****.*[30]

Maryl Streep jest ***perfekcjonistką****.*[31]

Przyznaje, że ma naturę ***pracoholiczki*** *i perfekcjonistki.*[32]

---

[22] PANI 2011, č. 6, s. 157.
[23] PANI 2010, č. 2, s. 131.
[24] PANI 2012, č. 3, s. 167.
[25] PANI 2011, č. 8, s. 128.
[26] PANI 2012, č. 2, s. 121.
[27] PANI 2011, č. 8, s. 139.
[28] PANI 2011, č. 6, s. 178.
[29] PANI 2011, č. 10, s. 106.
[30] PANI 2012, č. 3, s. 106.
[31] PANI 2010, č. 2, s. 85.
[32] PANI 2011, č. 6, s. 75.

Małgorzata Szmajdzińska, posłanka, ***prawniczka.***[33]

Niektóre ***singielki*** *twierdzą: „Faceci się nas boją.“*[34]

Angelina Jolie również dorobiła się sławy ***skandalistki****.*[35]

Zaprosiła je Dominique Caffin-Robert, ***skautka*** *z IMG, wtedy największej agencji modelek na świecie.*[36]

Matki wydają się być ***supermenkami****: zdrowe, gotowe podejmować wszelkie trudy, aby tylko nas odciążyć, zawsze na wyciągnięcie ręki.*[37]

Nie jestem laktacyjną ***terrorystką****, nie krytykuję „butelkowych“ mam, nie nastawiam kobiet źle do siebie.*[38]

Kiedyś prekursorka muzyki tanecznej, ***trendsetterka****, dziś pogodzona ze sobą romantyczka.*[39]

Triumfatorka *dwóch juniorskich turniejów wielkoszlemowych - Wimbledon 2005 i French Open 2006 w grze pojedynczej.*[40]

Pracowała jako ***wołontariuszka*** *w hospicjum.*[41]

[33] PANI 2012, č. 2, s. 64.
[34] PANI 2012, č. 1, s. 162.
[35] PANI 2009, č. 12, s. 110.
[36] PANI 2011, č. 12, s. 80.
[37] PANI 2012, č. 1, s. 46.
[38] PANI 2011, č. 8, s. 72.
[39] PANI 2009, č. 12, s. 38.
[40] PANI 2012, č. 1, s. 36.
[41] PANI 2011, č. 10, s. 41.

Z výše uvedených příkladů je zřejmé, že derivace ženských názvů od cizího slovotvorného základu probíhá téměř bez omezení. Slovotvorný formant **–ka** se pojí téměř s jakýmkoliv výrazem zakončeným na element (sufix či sufixoid) cizího původu, např. **–ista/-ysta, -er, -holik, -man, -or, -el, -ator, -usz.** Jako příklady mohou posloužit další výrazy z magazínu PANI: *anarchistka, blogerka, buddystka, dietetyczka, egoistka, emigrantka, fetyszystka, formalistka, frontmanka, hakerka, internautka, kolekcjonerka, kuratorka, laureatka, linergistka, makijażystka, masochistka, mitomanka, prezenterka, projektantka, psychoterapeutka, reformatorka, sanitariuszka, specjalistka, wizażystka.* Produktivita formantu -ka s přílivem výpůjček do polštiny prudce stoupá. Kaproń-Charzyńska (2006: 264) nás informuje, že jedním ze dvou činitelů, jež zvyšují jeho produktivitu je zintenzivnění procesu internacionalizace, na které obrací pozornost ve svých pracích Waszakowa (2005, 2007). Jak bylo nastíněno v teoretické části této práce, internacionalizace slovní zásoby úzce souvisí s masivním přílivem výpůjček do jazyka a aktivní účastí cizích elementů v polské slovotvorbě. Deriváty jsou vytvářeny také od označení osob na vysoké pracovní pozici, jak vidíme na příkladech z PANI: *menedżer→menedżer-ka, biznesmen→biznesmenka* (z angl. *manager, bussinesman*), což u výrazů polského původu není vůbec běžné. Je dosti pravděpodobné, že v budoucnu budou další výrazy tohoto typu do polského lexika nadále pronikat. Uchycení slov typu: *supermenka, liderka, biznesmenka, menedżerka* má a zřejmě bude mít vliv na vznik, návrat a rozšíření přechýlených ženských forem nacházejících svůj základ také ve slovech polského původu.

6.2 Analýza výpůjček a derivátů

6.2.1 Výpůjčky

V teoretické části byly vyjmenovány tradiční kritéria dělení výpůjček dle předmětu, stupně adaptace a původu přejímaných výrazů. Zde budou prezentovány pouze lexikální přejímky, které byly rozčleněny do třech kategorií dle stupně jejich přisvojení.

6.2.1.1 Citátová slova

*Nierzadko **dress code** firmy jest bardzo precyzyjny.*[42]

*Idealny prezent nie tylko dla **fashion victim**.*[43]

*Skoro Polka nie nadaje się na tzw. modelkę **high fashion**, zostanie **cover girl**, dziewczyną z okładki.*[44]

*Wyobrażmy sobie przepiękną kobietę w wieczorowej kreacji z klasycznym **smoky eyes** i…czerwonym nosem!*[45]

*Pomarańczowy. **Must have** sezonu, chwilowo zastępuje czerwień.*[46]

6.2.1.2 Částečně adaptovaná slova

*W wieku 17 lat prowadziła już **fanklub** Natalii Kukulskiej.*[47]

***Kompakt** Diorskin Forever.*[48]

*Idealny **smartfon**, dzięki przyjaznemu oprogramowaniu i bogactwu funkcji pomaga znaleźć balans między życiem prywatnym i zawodowym.*[49]

*Tam już nie trzeba nikogo przekonywać, że naturalne jest lepsze od syntetycznego, tam panuje prawdziwy **bum** organiczności.*[50]

[42] PANI 2012, č. 3, s. 177.
[43] PANI 2011, č. 12, s. 199.
[44] PANI 2011, č. 10, s. 106.
[45] PANI 2011, č. 12, s. 195.
[46] PANI 2011, č. 6, s. 153.
[47] PANI 2011, č. 4, s. 135.
[48] PANI 2011, č. 12, s. 199.

[49] PANI 2012, č. 1, s. 121.
[50] PANI 2011, č. 7, s. 35.

6.2.1.3 Zcela adaptovaná slova

*Jeśli robi Ci się słabo na myśl o **botoksie** wypróbuj mniej inwazyjne metody.*[51]

***Hitem** sezonu są Boot Camps (obozy dla rekrutów).*[52]

*Nie poddałabym się **liftingom**, operacjom plastycznym, szaleństwu botoksu, aerobiku i diet.*[53]

***Single** są bardziej narażeni na serca niż żyjący w związkach.*[54]

*Mój tata był pilotem wojskowym, a mamę poznał zimą w Zakopanem, na **dansingu**.*[55]

*Nie namawiamy do przyklejania **tipsów**, polecamy za to preparaty, które wzmacniają naturalną płytkę i pozwolą ją „zapuścić“.*[56]

V časopise PANI se nachází nepřeberné množství výpůjček s různým stupněm adaptace. Nejvíce nápadné jsou přejímky citátové, které na svou přítomnost upozorňují zejména cizím pravopisem. Příliv výpůjček do polského jazyka (obzvláště v důsledku amerikanizace) je tak obrovský, že se slova nestačí dostatečně rychle adaptovat a přicházejí do oběhu ještě „neopracovaná“. Důkazem je ortografická variabilita ve výše zmíněných výrazech, např. *dancing/dansing, boom/bum*. Jestli se daná přejímka zařadí mezi citátová slova, či se od začátku rychle přizpůsobí systému jazyka, se může odvíjet např. od její stavby (např. francouzská slova jako cotour či vogue si polština špatně přisvojuje, jelikož je jejich pravopis atypický) či od frekvence jejího užití v jazyce. Neologizmy jako *botoks*, jenž se v polském jazyce objevily teprve nedávno, ale bývají často předmětem článků a diskuzí, se jak vidno adaptují velice rychle. Tvoří dokonce mnohé deriváty. Ve slovní zásobě periodika PANI najdeme obrovské množství cizích slov (zejména anglicizmů) v oblasti módy, kosmetiky, zdraví, fitness atp. Pozornost

[51] PANI 2009, č. 12, s. 174.
[52] PANI 2011, č. 6, s. 190.
[53] PANI 2011, č. 7, s. 88.
[54] PANI 2010, č. 2, s. 149.
[55] PANI 2012, č. 2, s. 54.
[56] PANI 2011, č. 4, s. 180.

přitahují zejména výrazy (často citáty) typu: *high fashion, fashion victim, must have, blush, top či dress code*, ze kterých přímo čiší jejich „*trendy*“ charakter. Některé z nich mohou být projevem módy anglického jazyka. Pro běžného čtenáře (neznalého angličtiny) však mohou tvořit obrovskou bariéru v pochopení významu celé výpovědi. Faktem je, že PANI je zacílena na skupinu vzdělaných žen žijících ve velkých městech, u nichž se znalost cizích jazyků předpokládá.

6.2.2 Deriváty a kompozita

6.2.2.1 Jednoduché deriváty

Odvozená slovesa

*DermatoClean precyzyjnie usuwa makijaż, a do tego **tonizuje** i nawilża skórę.*[57]

*Wygładza, **liftinguje**, redukuje cienie i opuchliznę, świetnie nawilża.*[58]

*Żeby wyrównać koloryt cery, **zatuszować** niedoskonałości i rozświetlić poszarzałą skorę.*[59]

*Dwufazowe Serum Regenerujące Fibre Architecte pomaga **zrekonstruować** włókna włosów, wygładzić ich zewnętrzną warstwę oraz wypełnić rozdwojone końcówki.*[60]

*Po intensywnym zawodowo okresie idę z koleżankami na miasto, żeby się wytańczyć, zmęczyć, **zresetować**.*[61]

Nové slovesné deriváty vytvářené od přejímek jsou důkazem jejich značné asimilace v jazyce. Bývají vytvářeny zejména za pomocí elementu **– ować** či **-izować**,

[57] PANI 2011, č. 6, s. 165.
[58] PANI 2011, č. 10, s. 202.
[59] PANI 2011, č. 4, s. 172.
[60] PANI 2012, č. 3, s. 153.
[61] PANI 2012, č. 1, s. 43.

jenž se připojuje k základu cizího výrazu, např. *lifting→lifting–ować*, *doping→dopingować*. Ještě výraznějším ukazatelem jejich začlenění do jazyka je tvoření derivátů druhého stupně za pomocí polských slovotvorných prostředků s perfektivizační funkcí: **z-, na-, s-, o-, do-, roz-, wy-** atp. Uvedu zde opět příklady slov z PANI: *resetować→zresetować či botoksować→nabotoksować*, *generować→wygenerować, modernizować→zmodernizować*. Spousta takových derivátů bývá odvozována od podstatných jmen, jedná se tedy o derivaci paradigmatickou.

Odvozená přídavná jména

*Zdjęcia dla **topowej** polskiej marki stanowią wisienkę na torcie jej kariery.*[62]

*Najwięcej jest tam rodzin **patchworkowych**.*[63]

***Wellnesowe** mogą być więc nie tylko wygodne ubrania, ale i relaksujący masaż, dobra herbata […].*[64]

*[…]flanelowe koszule, **oldchoolowe** dodatki, ultraobcisłe spodnie, trampki Converse,[…]*[65]

*Są podstawą **casualowego** looku, ale sprawdzą się także jako element klasycznego ubioru.*[66]

*W czasach gdy zaczynała, nie istniały **celebrycki** świat ani plotkarskie portale.*[67]

*Butik Cocktail´me przygotował prawdziwą gratkę dla fanów **designerskiej** biżuterii.*[68]

[62] PANI 2012, č. 3, s. 142.
[63] PANI 2011, č. 12, s. 220.
[64] PANI 2010, č. 2, s. 152.
[65] PANI 2012, č. 2, s. 42.
[66] PANI 2011, č. 10, s. 178.
[67] PANI 2011, č. 8, s. 27.
[68] PANI 2011, č. 8, s. 109.

V současné polské slovní zásobě narůstá počet derivátů přídavných jmen od slov cizího původu. Téměř neomezenou působnost má formant **–owy**, jenž tvoří nejvíce formací od podstatných jmen. Je tomu tak zcela zřejmě díky elementu –o-, který nevyžaduje alternaci koncové souhlásky základu. V textech PANI se objevily (kromě již výše uvedených) odvozeniny: *coaching→ coaching-owy, dancehall→ dancehall-owy, hiphop→ hiphopowy, lunch→ lunch-owy, news→ news-owy, punk→punk-owy, rockandroll→rockandroll-owy, singiel→ singl-owy, trans→ trans-owy, underground→ underground-owy.*

Byla zaznamenána také adjektiva se sufixem **–any:** *profilowany, tuningowany, spersonalizowany, zliftingowany, wysublimowany* a **–cki, –(ow)ski**: *celebrycki, designerski, deweloperski, gejowski*, ta už však nebyla v porovnání s předchozími výrazy příliš frekventovaná.

Odvozená podstatná jména

*Magazyn PANI dołączył do grona **facebookowiczów**.*[69]

*Chociaż nie jestem **internetowcem**, to czasami, gdy włączamy z żoną laptop, aby coś sprawdzić […]*[70]

*Właśnie otworzyli **suszarnie**, a właściwie-**susharnię**.*[71]

*Kiedy nie wyrabiamy się z e-mailami, wysyłamy SMS-y, potem przechodzimy na **twittowanie** (wiadomości po 140 znaków).*[72]

V případě odvozených podstatných jmen od cizího základu s polským formantem se ve vybraném jazykovém materiálu objevila pouze hrstka výrazů. Zcela novým slovem je v polském jazyce derivát, který označuje uživatele dnes velice frekventovaného názvu sociální sítě *Facebook*- *Facebook→ Facebook-owicz*. Jadacka (2007: 111) uvádí, že produktivita sufixu **–owicz se** při vytváření názvů nositelů

[69] PANI 2012, č. 3, s. 142.
[70] PANI 2012, č. 2, s. 58.
[71] PANI 2012, č. 3, s. 186.
[72] PANI 2012, č. 3, s. 178.

vlastností (nomina attributiva) udržuje na velmi nízké úrovni. Mezi neologizmy spadající do též kategorie řadíme konstrukce jako např.: *weekendowicz, deskorolkowicz, audiotelowicz.* Naopak přípona **–owiec** (např. *internet-owiec*) je dle autorky díky současným jazykovým tendencím při odvozování používána často. Zajímavým výrazem je (zejména s ohledem na potencionální homonymii s jiným slovem) příklad *susharnia/suszarnia.* Kdysi aktivní sufix **–(ar)nia** dnes vytváří jen mizivé množství derivátů. *Susharnia* je odvozeninou od japonského výrazu sushi (sushii→sush+arnia), jenž v současnosti zažívá v Polsku obrovský boom. Dokazuje to počet nálezů tohoto hesla v internetovém vyhledávači Google (40 000). Formant **–anie,** např. ve výrazu *twittowanie←twittować* se v současnosti vyznačuje velkou produktivitou. Velké množství neologizmů podobného charakteru má v motivujícím základu sloveso s paradigmatickým formantem –ować*: ekonomizowanie, klonowanie, teleskopowanie* atp. (Jadacka 2007: 112). Jak autorka dále uvádí, spousta potencionálních formací tohoto typu může být vytvořena na základě doplnění řady již existujících výrazů, což úzce souvisí s tendencí k automatizaci derivačních technik v současném polském jazyce.

6.2.2.2 Kompozita

Kompozita s cizími afixoidy (členy složenin) v prepozici: ***eko- , ekstra-, bio - ,cyber- , foto- , hiper- , mega-, mini-, mikro- , pseudo-, seks-, super-, tele-, ultra-*** či postpozici: **-man, -holik, -holizm** tvořila většinovou část materiálu. Pro upřesnění uvádím, že jsem do kompozit zařadila také slova se členy **super-, hiper-, ekstra-**, jež mohou mít po stránce významové a funkční stejnou vlastnost jako předpony. Výrazy s těmito segmenty, jež z počátku pronikaly do polštiny zejména z odborné terminologie, řadíme mezi internacionalizmy. Velice často se v textech časopisu objevovaly také tzv. hybridní složeniny, slova obsahující spojení polského a cizího elementu.

<u>Složená podstatná jména</u>

*BIOrokitnik AVA polubisz za skład – kompozycję **bioolejów** i roślinnych maseł.*[73]

[73] PANI 2011, č. 4, s. 180.

Komercyjny sukces książki o ***cyberromansie*** *sprawił, że Wiśniewski został zasypany mailami (nie listami) od fanów.*[74]

To przez nie, a nie przez ziarno kakaowe, powstała rzesza ludzi zwanych ***czekoladoholikami.***[75]

„To nieszkodliwa ***egomania*** *i tylko kilka razy w roku, więc można wytrzymać – mówi. “*[76]

Dołącz do grona wielbicielek ***ekopielęgnacji*** *i daj skórze odpocząć od sztucznych konserwantów i barwników.*[77]

Łączą zalety ***fotoodmładzania*** *i złuszczania.*[78]

Zachwyci nie tylko ***gadżetomanki*** *(olschoolowe opakowanie!), ale i każdego, komu na wietrze pierzchną usta.*[79]

Teatr przestał istnieć, na jego miejscu stanął ***hipermarket.***[80]

Bez wątpienia Angelina Jolie ma status ***megagwiazdy.***[81]

Megaobjętość *pożądana.*[82]

Jeżeli garnitur, nawet taki z ***mikroszortami****, to z najlepszej wełny i perfekcyjnie skrojony.*[83]

Minikuracje *dla cery wrażliwej w formie podręcznego sprayu.*[84]

---

[74] PANI 2011, č. 7, s. 100.
[75] PANI 2012, č. 2, s. 154.
[76] PANI 2012, č. 2 , s. 73.
[77] PANI 2011, č. 8, s. 114.
[78] PANI 2011, č. 12, s. 197.
[79] PANI 2011, č. 8, s. 128.
[80] PANI 2012, č. 1, s. 64.
[81] PANI 2012, č. 1, s. 10.
[82] PANI 2010, č. 2, s. 115.
[83] PANI 2010, č. 2, s. 95.

Dziś szybko nawiązujemy przelotne flirty, miłostki, ***pseudoprzyjaźnie****.*[85]

Doniesiena o ***seksaferach*** *nie należą do rzadkości.*[86]

Zapisał się na terapię leczącą z ***seksoholizmu****, i uważa, że jego największą życiową rolą jest ojcowstwo.*[87]

Superbronią *do walki z cellulitem jest mening interwałowy.*[88]

I żadnych ubrań, bo w szafie tylko ciuchy ***superlaski****.*[89]

[…]bo nawet jeśli pierwotnym impulsem dziecka jest naśladowanie ***telekucharzy****, to po każdej samodzielnej kuchennej próbie, udanej bądź nie, smak się rozwija.*[90]

Složená přídavná jména

Biocertyfikowana *maseczka relaksjąco-upiększająca.*[91]

W wersji ***ekoskromnej*** *to cebrzyk, w luksusowo-bizantskiej-wanna wycięta z bryły alabastru.*[92]

To ludzie, którzy uważają się za ***ekstrafajnych***, ***megamodnych****.*[93]

Polański dodaje, że był Pan ***megaprzystojny****.*[94]

---

[84] PANI 2010, č. 2, s. 129.
[85] PANI 2011, č. 7, s. 88.
[86] PANI 2011, č. 8, s. 133.
[87] PANI 2010, č. 2, s. 78.
[88] PANI 2011, č. 8, s. 152.
[89] PANI 2011, č. 7, s. 72.
[90] PANI 2012, č. 3, s. 196.
[91] PANI 2011, č. 8, s. 116.
[92] PANI 2011, č. 4, s. 224.
[93] PANI 2012, č. 2, s. 45.
[94] PANI 2009, č. 12, s. 92.

Dzięki współpracy marki DKNY z międzynarodową organizacją CARE specjalnie dla Ugandyjczyków stworzono ***mikrofinansowy*** *program oszczędnościowy.*[95]

Ta ***superkobieca*** *fryzura nieustannie inspiruje kreatorów trendów.*[96]

Superskoncentrowane *serum modelujące do biustu push-up.*[97]

Lakier do ust daje lustrzany połysk, nie klei się i nie rozmazuje, a do tego jest ***supertrwały****.*[98]

Miękkie, falujące, pełne oszałamiającej objętości i lustrzanego połysku. ***Ultraseksowne****. Piękne włosy to podstawowy atrybut kobiecości.*[99]

Vysoká frekventovanost výrazů (apozičních spřežek) s členy složenin cizího (většinou latinského původu) v současných publicistických textech, jako i v magazínu PANI, je jedním z důkazů projevující se tendence k internacionalizaci polské slovní zásoby. Uvedené příklady také potvrzují tvrzení některých jazykovědců (Markowského, Waszakowé aj.), že v současném polském jazyce existuje tendence k častému vytváření hybridních konstrukcí. Tento jev v posledních letech nabírá na intenzitě. Příklady kompozit z PANI s cizími segmenty (**foto-, ekstra-, eko-, mega-, mikro-, super- , pseudo-, -holik**): *fotoodmładzanie, ekstrafajny, ekopielęgnacja, ekoskromny, megaobjętość, mikroszorty, superkobiecy, pseudoprzyjaźń, czekaladoholik* řadíme mezi tzv. ***hybridní složeniny***. Skupina cizích slovotvorných elementů je neustále obohacována o další nové segmenty. Pozorovatelný je přírůst nových derivátů se zakončením na **–holik** (*czekoladoholik, pracoholik, seksoholik*) a **–man** (*mitoman, lekoman, gadżetoman*). Tyto segmenty (nazývané také jako sufixoidy), jež jsou členy výše uvedených kompozit, nejsou však tak produktivní jako jiné afixoidy. Elementy **euroII←Evropská Unie, mini- , cyber- , eko- , mikro- , neo- , autoI←samo , teleII←televize, eks- , e- , mega- , autoII ← auto** patří dle výzkumu Waszakowé

[95] PANI 2012, č. 3, s. 156.
[96] PANI 2012, č. 1, s. 135.
[97] PANI 2011, č. 4, s. 181.
[98] PANI 2012, č. 3, s. 162.
[99] PANI 2012, č. 2, s. 117.

(2005: 133-169) mezi nejaktivnější členy složenin. Jejich produktivita jistě souvisí s automatizací tvorby nových struktur, které na základě analogie doplňují řady výrazů již vzniklých, *např. ekopreparaty, ekokosmetyki, ekokremy, ekotkaniny, ekoubrania atp.* Z důvodu expanze internacionalizmů a jazykových hybrid slábne skládání slov z kořenných morfému polského původu (např. *maminsynek*). Z výše uvedených příkladů je zřejmé (zvláště pak z konstrukcí hybridních), že cizí elementy se v polském jazyce velice silně zakořenily a vytváří nové série výrazů téměř bez jakéhokoliv omezení. Složeniny typu *ekoskromny*, *pseudoprzyjaźnie* či *cyberromans* však nesou ve skondenzované podobě vysoce explicitní obsah, čímž splňují kritéria ideálního výrazu dnešní doby.

6.3 Vyhodnocení analýzy

Z výše provedené analýzy vyexcerpovaného jazykového materiálu můžeme vyvodit následující závěry:

- V současném polském vysokonákladovém tisku pro ženy postupně dochází k přechylování některých dříve neuznávaných či dokonce negramatických ženských tvarů. Téměř bez omezení jsou odvozovány ženské formy od nových výrazů s cizím slovním základem. Největší produktivitou mezi slovotvornými formanty se vyznačuje element –ka, jenž se vyskytl v 156 příkladech (96,3 %). Toto zjištění se shoduje s tvrzeními a výsledky studie Kaproń-Charzyńské (2006). Ostatní formanty (-owa, -ini/-yni) vytvářejí nové formy spíše zřídka.

- V textech časopisu PANI se vyskytuje obrovské množství výpůjček. Byly zaznamenány příklady spadající do všech třech kategorií rozdělených dle stupně adaptace (citátová, částečně i zcela adaptované slova). Příliv nových lexémů je tak rychlý, že se u některých ještě nestačila jednotně určit pravidla jejich zápisu, o čemž svědčí ortografická variabilita některých výrazů. Četné přejímky vytvářejí rozsáhlá slovotvorná hnízda.

- Mezi vybranými slovy se objevovaly jak deriváty sloves, tak přídavných i podstatných jmen. Velice častá je prefixace sloves cizího původu za pomocí perfektivizačních formantů s-, z-, roz-, wy-, jenž svědčí o vysokém stupni adaptace cizích kořenných morfémů. V případě přídavných jmen je nejproduktivnějším slovotvorným elementem segment – owy, který se téměř bez omezení připojuje k cizím základům. Deriváty cizích podstatných jmen s formanty polského původu byly ve vybraném vzorku spíše ojedinělé.

- Kompozita s elementy mezinárodního charakteru (internacionalizmy či hybridní složeniny) tvořila velkou část materiálu. Tyto členy se ve složeninách nacházely jak v pre- tak i postpozici. Nejvíce příkladů však tvořily formace s členy složenin (prefixy, prefixoidy) super-, mikro-, mini-, eko- a bio-, které patří v polském jazyce mezi ty nejproduktivnější. Tyto elementy se nacházely v kompozitech s podstatnými i přídavnými jmény.

7 Závěr

Úkolem této bakalářské práce bylo na základě vybraného jazykového materiálu charakterizovat současnou slovní zásobu objevující se v aktuálních časopisech pro ženy a také s ní spojené jazykové tendence.

V teoretické části byla věnována pozornost různým neologizmům, jež se v současném polském lexiku objevují. Zmíněny byly také mnohé mimojazykové jevy, které mají bezprostřední vliv na výše uvedené tendence. Je třeba zdůraznit, že polština prošla za poslední dvě desetiletí značnými proměnami. Nejvýrazněji se změny odrazily zejména v lexikální vrstvě, což má vliv na podobu textů uveřejňovaných ve vysokonákladových časopisech pro ženy.

V největší míře se v jazyce projevuje současná tendence k jeho internacionalizaci, která je nejvíce citelná v oblasti polské slovotvorby. V derivaci ženských názvů byly taktéž zaznamenány četné změny. Podle výsledků analýzy z praktické části této práce vyplývá, že normy omezující tvorbu feminin postupně slábnou. Formant –ka se totiž pojí s cizími elementy téměř bez jakýchkoliv omezení.

V časopise PANI se objevilo velké množství výrazů mezinárodního charakteru, většinou přejatých z anglického jazyka, které tvoří řadu bezafixálních složenin. Jak je vidět na příkladech slov z analýzy, cizí slovotvorné elementy jsou velice aktivní. Přítomnost mnoha hybridních konstrukcí ve vybraném materiálu je důkazem značného zakořenění cizích elementů v současné polštině.

8 Resume

Niniejsza praca licencjacka miała na celu scharakteryzowanie, na podstawie wybranego materiału językowego, współczesne słownictwo polskie pojawiające się w aktualnych czasopismach dla kobiet. Jednocześnie miała przedstawić zachodzące w obecnej polszczyźnie nowe tendencje.

W ramach części teoretycznej zostały przedstawione różnego rodzaju neologizmy pojawiające się w leksyce polskiej. Przytoczone zostały również wpływy pozajęzykowe mające bezpośredni wpływ na wspomniane wyżej tendencje. Warto zwrócić uwagę na fakt, iż na przestrzeni dwóch ostatnich dekad język polski przeszedł zasadnicze zmiany. Najwyraźniejszą reformę przeszła leksykalna warstwa języka polskiego, która ma bezpośredni wpływ na teksty znajdujące się w wielkonakładowych czasopismach.

Najwyraźniej przejawia się w języku tendencja do internacjonalizacji, która znajduje swoje odzwierciedlenie w słowotwórstwie obecnej polszczyzny. Zauważalne są również zmiany zachodzące w obrębie derywacji nazw żeńskich. Według wniosków analizy przeprowadzonej w praktycznej części tej pracy, reguły normatywne ograniczające powstawanie feminatyw wydają się być coraz bardziej łagodniejsze. Łączliwość formantu –ka z elementami obcymi działa bowiem prawie bez ograniczeń.

W magazynie PANI pojawiło się również mnóstwo elementów o charakterze internacjonalnym, w większości zaczerpniętych z języka angielskiego, które tworzą szeregi bezafiksalnych złożeń. Obce cząstki słowotwórcze są, jak widać na przykładzie słów z analizy, bardzo aktywne. Obecność wielu struktur hybrydalnych w zebranym korpusiejest dowodem znacznego zadomowienia obych elementów we współczesnej polszczyźnie.

9 Bibliografie

Monografie

Grzegorczykowa, Renata: *Zarys słowotwórstwa polskiego.* Warszawa 1979.

Jadacka, Hanna: *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia.* Warszawa 2007.

Karpowicz, Tomasz: *Gramatyka języka polskiego.* Warszawa 1999.

Łaziński, Marek: *O panach i paniach. Polskie rzeczowniki tytularne i ich asymetria rodzajowo-płciowa.* Warszawa 2006.

Markowski, Andrzej: *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne.* Warszawa 2006.

Nagórko, Alicja: *Zarys gramatyki polskiej (ze słowotwórstwem).* Warszawa 2001.

Waszakowa, Krystyna: Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny. Warszawa 2005.

Odborné články

Badyda, Ewa: *Kobieta ksiądz i co dalej?* Poradnik Językowy, č. 3, 2011, s. 30-43.

Kaproń–Charzyńska, Iwona: *Żeńskie neologizmy osobowe z formantem –ka we współczesnej polszczyźnie.* Język Polski, č. 4, 2006, roč. LXXXVI, s. 260-270.

Kępińska, Alina: *Pani prezydent czy prezydentka?* Poradnik Językowy, č. 3, 2007, s. 79-84.

Mielczarek, Tomasz: *Współczesne polskie czasopisma wysokonakładowe.* Rocznik Prasoznawczy, č. 2, 2008, s. 57-79.

Nowosad-Bakalarczyk, Marta: *Tendencje w sposobie wyrażania żeńskości we współczesnej polszczyźnie.* Język Polski, č. 2, 2006, roč. LXXXVI, s. 126-136.

Przybylska,Renata: *O najnowszym słownictwie polskim.* Polonistyka, č. 9, 2002, s. 516-520.

Smółkowa, Teresa: *Prasa jako źródło wiedzy o języku.* Poradnik Językowy, č. 5, 2010, s. 5-13.

Szpyra-Kozłowska, Jolanta, Karwatowska, Małgorzata: *Językowy obraz kobiet w polskiej refleksji językoznawczej.* Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej, č. 39, 2004, s. 111-132.

Waszakowa, Krystyna: *Derywowane anglicyzmy jako wyraz ekspansji słownictwa potocznego i środowiskowego w języku mediów ostatniego ćwierćwiecza.* Slavia Meridionalis, č. 9, 2009, s. 89-102.

Waszakowa, Krystyna: *Internacjonalizacja współczesnej polszczyzny – szansa czy zagrożenie?* Przegląd Humanistyzczny, č. 1, 2007, s. 219-228.

Wyrwas, Katarzyna: *Rywingate i pracoholik – derywaty sufiksalne czy złożenia?* Język Polski, č. 2, 2004, s. 146-148.

Zdunkiewicz – Jedynak, Dorota: *Spolszczony angielski czy zangielszczony polski? Wpływ języka angielskiego na język generacji Gadu-Gadu.* Poradnik Językowy, č. 3, 2008, s. 50-61.

Slovníky

Bańko, Mirosław, Drabik, Lidia, Wiśniakowska, Lidia: *Słownik spolszczeń i zapożyczeń.* Warszawa 2007.

Doroszewski, Witold: *Słownik języka polskiego.* Warszawa 1958–*1969. (online verze)*

Karlík, Petr a kol.: *Encyklopedický slovník češtiny.* Praha 2002.

Markowski, Andrzej: *Nowy słownik poprawnej polszczyzny*. Warszawa 1999.

Sobol, Elżbieta a kol. : *Słownik języka polskiego PWN.* Warszawa 2008.

Použité zkratky

SJP - Słownik języka polskiego PWN

SJPD – Słownik języka polskiego pod red. prof. Doroszewskiego

SZZ – Słownik spolszczeń i zapożyczeń

Anotace

Jméno a příjmení autora: Vendula Vašíčková
Pracoviště: Katedra slavistiky - sekce polonistiky
Název diplomové práce: Slovní zásoba v polských časopisech pro ženy
Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Ivana Dobrotová, Ph.D.
Počet znaků: 78 401
Počet příloh: 0
Počet titulů použité literatury: 24

Abstrakt:
Úkolem práce je analýza nejnovější slovní zásoby v současném polském periodiku pro ženy, a to zejména z hlediska slovotvorby. Na vybraných příkladech demonstruje nové jazykové tendence s ohledem na vnitřní i mimojazykové vlivy. Pozornost je věnována problematickému přechylování ženských forem, výpůjčkám, derivátům a s nimi souvisejícími internacionalizaci polského lexika.

Klíčová slova: slovotvorba, internacionalizace jazyka, výpůjčky, časopisy pro ženy, ženské názvy

Souhlasím s půjčováním diplomové práce v rámci knihovních služeb.

Annotation

Author´s first name and surname: Vendula Vašíčková
Department: Department of Slavic Studies – Section of Polish Studies
Title of the thesis: Vocabulary in polish magazines for women
Supervisor: Doc. PhDr. Ivana Dobrotová, Ph.D.
Number of characters: 78 401
Number of appendices: 0
Number of works cited: 24

Abstract: The aim of the thesis is to analyze the latest vocabulary in contemporary Polish magazine for women particularly in terms of word formation. The selected examples demonstrate the new language trends in terms of internal and extralinguistic factors. Attention is paid to the problematic derivation of female forms, loanwords, derivatives and related internationalisation of Polish vocabulary.

Keywords: word-formation, internationalisation of language, loanwords, magazines for women, feminine forms

I agree the thesis paper to be lent within the library service.